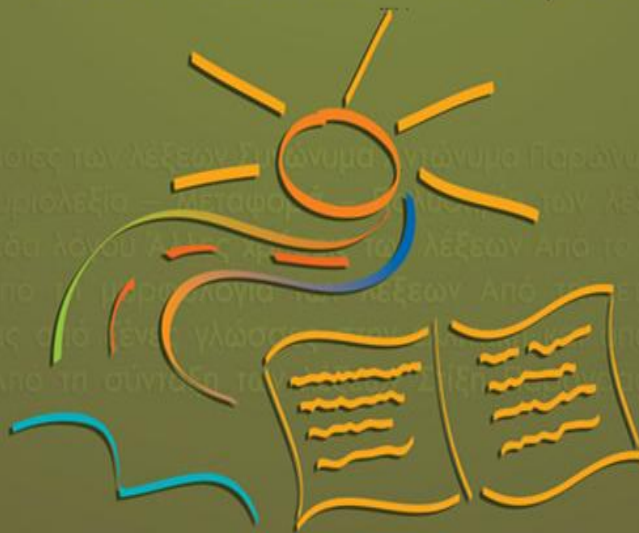

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

γλωσσικές ασκήσεις

Α΄ Β΄ Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

4ος Τόμος

γλωσσικές ασκήσεις

για το γενικό λύκειο

4ος Τόμος

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Γλυκερία Β. Κανδήρου
Δημήτριος Ε. Πασχαλίδης
Σπύρος Ν. Ρίζου**

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής
Πολιτικής**

**Προσαρμογή: Κατερίνα Γεωργιάδη,
Εκπαιδευτικός
Επιμέλεια: Βασίλης Καρτέρης,
Εκπαιδευτικός**

Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης,
Σύμβουλος Α΄ του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ

Υπεύθυνη του έργου: Μαρία
Γελαστοπούλου,
M.Ed. Ειδικής Αγωγής

Τεχνική υποστήριξη: Κωνσταντίνος
Γκυρτής, Δρ. Πληροφορικής

Συγγραφείς
Γλυκερία Κανδήρου
Φιλολόγος, Καθηγήτρια
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δημήτριος Ε. Πασχαλίδης
Φιλολόγος, Καθηγητής
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Σπύρος Ν. Ρίζου
Φιλολόγος, Καθηγητής
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Συντονιστής
Χρίστος Λ. Τσολάκης
Καθηγητής Νεοελληνικής Γλώσσας
στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης

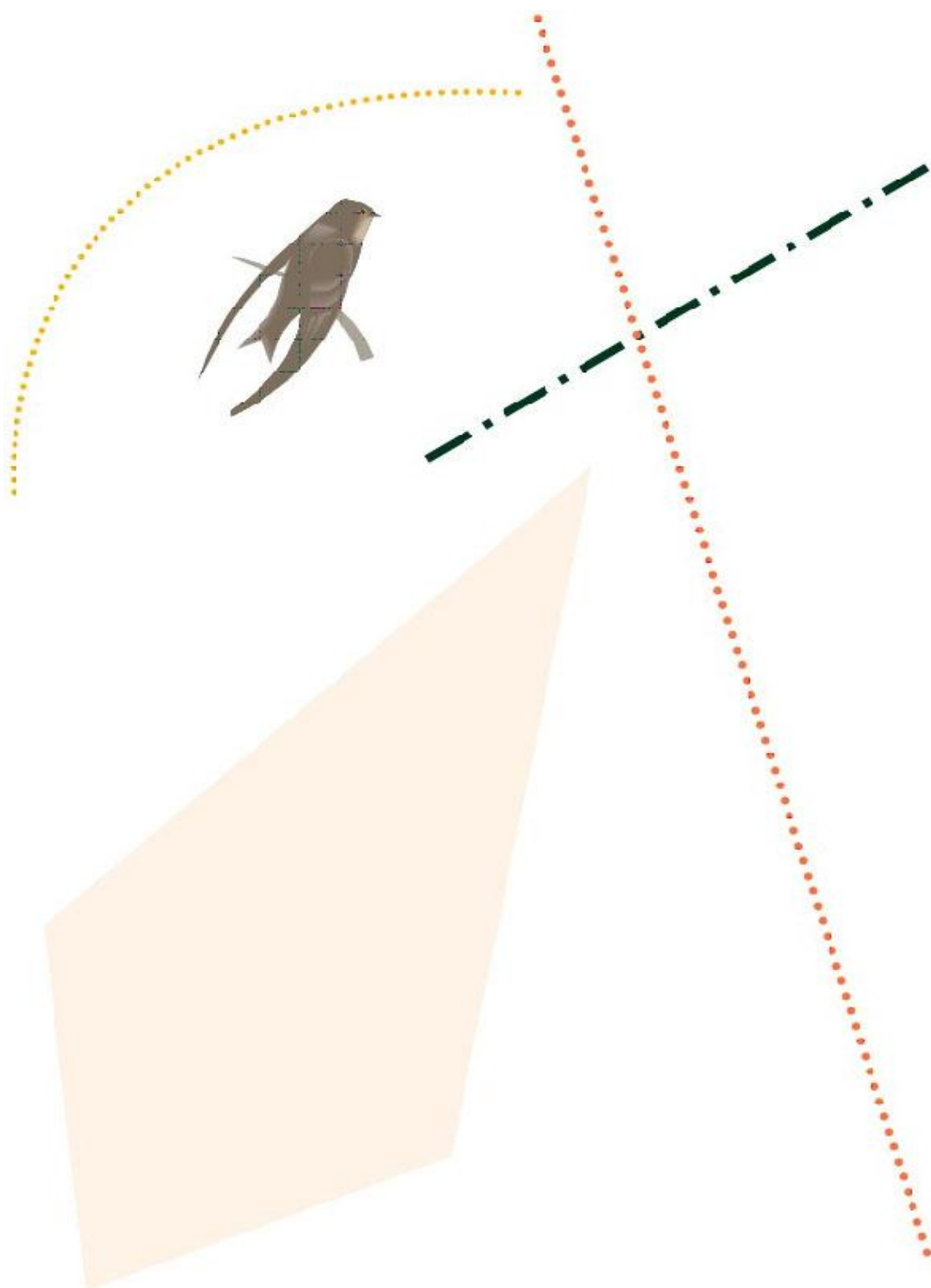
Υπεύθυνες για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο
Χριστίνα Αργυροπούλου
Σύμβουλος

Χριστίνα Βέικου
Σύμβουλος

Δημιουργικό
Βαλεριάνο Τροϊάνι

Αποχρωματισμοί
De Novo

ΣΤ' ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Στην ενότητα αυτή γίνεται προσπάθεια να επισημανθούν διάφορα λάθη που αφορούν το συντακτικό επίπεδο της γλώσσας, κάποια από τα οποία, επειδή επαναλαμβάνονται συχνά και από πολλούς, τείνουν να γίνουν αποδεκτά και δεν προσκρούουν πια στο γλωσσικό αίσθημα όλων. Τέτοια λάθη είναι: π.χ. η άστοχη χρήση του πληθυντικού αριθμού ορισμένων λέξεων (κυρίως αφηρημένων θηλυκών) εκεί όπου η λογική ζητάει τον ενικό (π.χ. να αλλάξουμε τις δομές του συστήματος αντί τη δομή του συστήματος)· η παράλειψη του οριστικού άρθρου ή η χρήση του αόριστου άρθρου στη θέση του οριστικού (π.χ. ανέλαβε εκστρατεία για μια οριστική λύση του θέματος αντί για την οριστική λύση του θέματος)· η συσσώρευση λέξεων, ιδίως αφη-

ρημένων ουσιαστικών, σε γενική πτώση (π.χ. επέβλεψε των εργασιών αποκατάστασης των ζημιών αντί επέβλεψε τις εργασίες για την αποκατάσταση των ζημιών)· η χρήση των αποθετικών ρημάτων με διάθεση παθητική (π.χ. οι όροι της ειρήνης διαπραγματεύτηκαν από τους εμπολέμους αντί τους όρους της ειρήνης διαπραγματεύτηκαν οι εμπόλεμοι)· η αλόγιστη χρήση του “σαν” εκεί όπου περιττεύει ή τίθεται λανθασμένα στη θέση του μορίου “ως” (π.χ. έχει ως στόχο να... αντί έχει στόχο να...)· λάθη στη χρήση κάποιων αντωνυμιών (π.χ. αυτό συμβαίνει σε όλους όσους δεν έχουν υπομονή αντί ...σε όλους όσοι δεν έχουν υπομονή)· λάθη στη σύνταξη κάποιων ρημάτων (π.χ. το θέμα αφορά στους συνταξιούχους αντί... τους συνταξιούχους) και άλλα.

Είναι σφαιερή η αντίληψη ότι τη μητρική μας γλώσσα την ξέρουμε και επομένως δε χρειάζεται να αφιερώσουμε χρόνο στη μελέτη της. Η άγνοια και γενικά η μη τήρηση βασικών κανόνων της γραμματικής και του συντακτικού ενέχει τον κίνδυνο να καθιερωθούν τα λανθασμένα, γιατί όλοι γνωρίζουμε τη δύναμη της συνήθειας. Όσοι αγαπούμε τη γλώσσα μας και ενδιαφερόμαστε για την ποιότητά της έχουμε χρέος να τη μελετούμε, να την καλλιεργούμε και να την κατακτούμε σε όλο της τον πλούτο.

ΣΤ΄ Από τη σύνταξη των λέξεων

1. Να σχηματίσετε φράσεις συντάσσοντας τα ρήματα με τις λέξεις ή με τα ονοματικά σύνολα που σας δίνονται.

π.χ. περιβάλλω - κάποιος –
εμπιστοσύνη
περιβάλλω κάποιον με
εμπιστοσύνη

1. ανατρέχω - το παρελθόν

.....

2. αντεπεξέρχομαι - οι δυσκολίες
της ζωής

.....

**3. αποδύομαι - υπεράνθρωπες
προσπάθειες**

.....

**4. αποφαίνομαι - η ορθότητα μιας
κρίσης**

.....

**5. αφορώ - η ψυχική ισορροπία των
εφήβων**

.....

**6. εμποτίζομαι - οι ιδέες του
χριστιανισμού**

.....

7. εμφορούμαι - αγνά αισθήματα

.....

8. ενδίδω - οι προτάσεις του

.....

**9. ενστερνίζομαι - οι απόψεις του
για την ηθική**

.....

**10. επιδαψιλεύω - εξαιρετικές τιμές
– κάποιος**

.....

**11. εφιστώ - η προσοχή μας - κάποια
σοβαρά λάθη (αόρ. επέστησα)**

.....

12. κατατρύχομαι - έμμονες ιδέες

.....

**13. αμφιβάλλω - η επάρκεια των
γνώσεων**

.....

14. περιπίπτω - μεγάλο σφάλμα

.....

**15. προσιδιάζω - άνθρωπος με
αξίες**

.....

**16. σεμνύνομαι - τα κατορθώματα
των προγόνων μας**

.....

**17. συγχρωτίζομαι - άνθρωποι
πονηροί και κακοί**

.....

18. συναινώ - η προτεινόμενη λύση

.....

**19. συναισθάνομαι - οι
υποχρεώσεις μας**

.....

**20. συστοιχώ - οι ανάγκες της
κοινωνίας**

.....

**21. υποκαθιστώ - κάποιος - τα
καθήκοντά του**

.....

22. υποπίπτω - η αντίληψη

.....

**23. φαλκιδεύω - οι ατομικές
ελευθερίες**

.....

24. μετέρχομαι - όλες οι μέθοδοι

.....

2. Μερικά ρήματα, επειδή επηρεάζομαστε από την καθαρεύουσα ή επειδή τα συγχέουμε με άλλα, τα συντάσσουμε λανθασμένα. Να εντοπίσετε τα λάθη και να επαναδιατυπώσετε τις παρακάτω φράσεις κάνοντας τις αλλαγές που απαιτούνται.

1. Το μικρό παιδί διέφυγε της προσοχής μας και έπεσε στο νερό.

.....

.....

2. Επέβλεψε των εργασιών ο ίδιος προσωπικά, επειδή ήθελε το αποτέλεσμα να είναι αντάξιο του ονόματός του.

.....
.....
3. Μετήλθε κάθε μέσου, για να τον πείσει ότι η συμφωνία που του πρότεινε ήταν συμφέρουσα.
.....
.....

4. Άξιζε καλύτερης ζωής και καλύτερης τύχης.
.....
.....

5. Η συζήτηση αφορά στην αντιμετώπιση της μάστιγας των ναρκωτικών.
.....
.....

6. Ο κ. Χ. στερήθηκε της δυνατότητας να απευθύνεται από το βήμα

**της Βουλής στους συναδέλφους
του.**

.....

.....

**7. Λέγεται ότι τις πληροφορίες για ε-
πικείμενο ανασχηματισμό τις διέρ-
ρευσε ένας στενός συνεργάτης του
πρωθυπουργού.**

.....

.....

**8. Υποστήριξε με κατηγορηματικό
τρόπο ότι το πρόγραμμα επιδέχεται
βελτίωσης.**

.....

.....

9. Δε δικαιούται αύξησης.

10. Η διεύθυνση στερεί τους εργαζο-μένους από το δικαίωμα της εργα-σίας στα ναυπηγεία.

.....

.....

11. Τόνισε ότι η χώρα του δεν προ-μηθεύει τους τρομοκράτες με όπλα.

.....

.....

12. Διαφέρει με τους συναδέλφους του στη νοοτροπία.

.....

.....

13. Περιηγήθηκε σε όλες τις χώρες.

.....

.....

3. Στα παρακάτω παραδείγματα η σύνταξη είναι λανθασμένη. Από πού προέρχεται το λάθος; Πώς θα εξομαλύνουμε τη σύνταξη και θα αποδώσουμε σωστά το νόημα κάθε φράσης;

1. Η παλιά φωτογραφία απεικόνιζε μία μεσόκοπη κυρία κρατώντας ένα μπουκέτο τριαντάφυλλα.

2. Ακούγαμε όλοι εκστασιασμένοι το αηδόνι κελαηδώντας μέσα στις φυλλωσιές.

3. Ο μικρός, χαρούμενος, κυνηγούσε μια πεταλούδα πετώντας από λουλούδι σε λουλούδι.

4. Αξιοποιώντας τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών αναβαθμίστηκαν οι υπηρεσίες που προσφέρουν οι τράπεζες.

4. ΣΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΤΑ ΑΠΟΘΕΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΑ ΜΕ ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΑΘΗΤΙΚΗ, ΕΝΩ ΈΧΟΥΝ ΜΟΝΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ. ΑΛΛΑΞΤΕ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΘΕΤΙΚΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΈΝΑ ΣΥΝΩΝΥΜΟ Ή ΜΙΑ ΠΕΡΙΦΡΑΣΗ, ΑΝ ΘέΛΕΤΕ ΝΑ ΈΧΕΤΕ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ, Ή ΑΛΛΑΞΤΕ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΩΣΤΕ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ.

1. Οι όροι της συνθήκης ειρήνης διαπραγματεύτηκαν από τους εμπολέμους.

.....

.....

.....

2. Όσοι από την τάξη μου είχαν αποτύχει στις εξετάσεις ειρωνεύτηκαν από τους άλλους.

.....

.....

.....

3. Τα ανθρώπινα δικαιώματα σέβονται μόνο στις πραγματικά δημοκρατικές κοινωνίες.

.....

.....

.....

4. Η συμφωνία εγγυήθηκε από τους συμβαλλομένους.

.....

.....

5. Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου εκμεταλλεύονται από τις πλούσιες και προηγμένες χώρες.

.....

.....

.....

6. Τα γεγονότα διηγούνταν από διαφορετικούς ανθρώπους, που τα αντιμετώπιζαν με εντελώς διαφορετικό τρόπο.

.....

.....

.....

7. Μερικές φορές μικρά παιδιά κακομεταχειρίζονται από τους γονείς τους.

.....

.....

.....

8. Ο νέος νόμος για τα ναρκωτικά θα επεξεργαστεί από μία επιτροπή που θα αποτελείται από αξιόλογους και επώνυμους επιστήμονες.

.....
.....
.....
.....

9. Η υπέρμετρη φιλοδοξία του και ο εγωισμός του δεν ανέχονται από κανέναν.

.....
.....
.....

10. Το καινούριο παιχνίδι περιεργάστηκε από το μικρό γιο του.

.....
.....

5. Στη χρήση του άρθρου (οριστικού και αορίστου) μερικές φορές γίνονται τα εξής λάθη:

α) παραλείπουμε το οριστικό, ενώ χρειάζεται

β) χρησιμοποιούμε το αόριστο χωρίς να είναι αναγκαίο

γ) χρησιμοποιούμε το αόριστο στη θέση του οριστικού.

Στις φράσεις που ακολουθούν να βρείτε πού υπάρχουν τέτοιου είδους λάθη και να τα διορθώσετε.

1. Ο δήμαρχος Βέροιας εκφώνησε τον πανηγυρικό της ημέρας στο κατάμεστο δημοτικό θέατρο της πόλης.
2. Περιμένουμε ότι το νέο εικοσιτετράωρο θα έχουμε έναν άστατο καιρό.
3. Οι απεργοί ανέστειλαν τις απεργιακές κινητοποιήσεις, για να δώσουν στον υπουργό μια ευκαιρία να επανεξετάσει τα προβλήματά τους.

- 4. Η Ελλάδα μπορεί να διαδραματίσει ένα σοβαρό ρόλο στη λύση των προβλημάτων της Βαλκανικής χερσονήσου.**
- 5. Πραγματοποιούνται αλληπάλ-ληλες συσκέψεις με στόχο μια καλύτερη κατανόηση των απόψεων των αντιπάλων μας.**
- 6. Η σύνοδος των υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα γίνει στις δεκαπέντε Μάρτη.**
- 7. Τα έργα του βρήκαν μια παγκόσμια απήχηση και του χάρισαν μια παγκόσμια δόξα.**
- 8. Η χρήση των πυρηνικών όπλων θα καταστρέψει όλο το ανθρώπινο γένος και πολιτισμό.**
- 9. Ο πρόεδρός μας ανέλαβε εκστρατεία για μια οριστική λύση του θέματος.**

10. Οι κυβερνήσεις συνήθως δε συμμερίζονται τις αγωνίες και ανησυχίες των λαών.

6. Μερικές φορές στο λόγο παρατηρείται συσσώρευση ουσιαστικών σε πτώση γενική, φαινόμενο που δεν ταιριάζει στη δομή της νεοελληνικής γλώσσας. Να αναδομήσετε τις παρακάτω φράσεις, έτσι ώστε να περιοριστεί η χρήση της γενικής και να υπάρχει σαφήνεια.

- 1. Αναθεωρείται ο τρόπος σύνταξης της κατάστασης επιβίβασης.**
- 2. Οργανώθηκε εκδήλωση για την κήρυξη της έναρξης εκστρατείας διασώσεως της πανίδας και της χλωρίδας του τόπου μας.**
- 3. Παρατηρείται αδυναμία αύξησης της εγχώριας παραγωγής κρέατος.**

4. Ο ίδιος ο προϊστάμενος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας επέβλεψε την πρόοδο των εργασιών αποκαταστάσεως των ζημιών των βυζαντινών εκκλησιών της πόλης μας.
5. Ο πρωθυπουργός θα ανακοινώσει τα μέτρα εξομάλυνσης της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας.
6. Ανεξαρτήτως της θέλησης της κυβέρνησης η διαφορά βαδίζει προς την οριστική λύση της.
7. Έχουν ληφθεί μέτρα πρόβλεψης επέκτασης των κλάδων γεωργικής παραγωγής.
8. Η συνέχιση της προσπάθειας άσκησης οικονομικής πίεσης από ξένους παράγοντες θα αποδειχτεί και πάλι ατελέσφορη.

7. Συχνά παρατηρείται στη γλώσσα μας το φαινόμενο να χρησιμοποιείται άστοχα ο πληθυντικός αριθμός

κάποιων ουσιαστικών εκεί όπου χρειάζεται ενικός.

Στις φράσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε πού υπάρχει αυτό το λάθος και να το διορθώσετε.

- 1. Ο πρωθυπουργός στην ομιλία του στο συνέδριο του κόμματος εξέφρασε την άρνηση των παλιών πρακτικών και λογικών.**
- 2. Οι συγκρούσεις και οι εντάσεις ανάμεσα στους βουλευτές της συμπολίτευσης και της αντιπολίτευσης είναι καθημερινό φαινόμενο στη Βουλή.**
- 3. Ο καλός δάσκαλος συντελεί θετικά στη διάπλαση των προσωπικοτήτων των μαθητών του.**
- 4. Θα ανακοινωθούν σύντομα οι βαθμολογίες των μαθητών.**

5. Τα δύο αδέλφια συμφωνούν σε όλα παρ' όλες τις διαφορές στις ηλικίες.

6. Οι διατυπώσεις για την έκδοση ενός πιστοποιητικού είναι πολλές.

7. Οι διατυπώσεις των απόψεών τους υπήρξαν σαφείς.

8. Οι πόλεμοι επηρεάζουν τις ζωές πολλών ανθρώπων.

9. Από τα μακρινά ταξίδια του απόκτησε πολλές εμπειρίες.

10. Μερικοί πολιτικοί ακολουθούν ανάλογα με τις περιστάσεις διαφορετικές τακτικές.

8. Διαγράψτε το **σαν** ή το **ως** στις περιπτώσεις στις οποίες θεωρείτε ότι είναι περιττό και διορθώστε το όπου χρησιμοποιείται λανθασμένα.

1. Τελικά η απόφαση που είχε ληφθεί αποδείχθηκε ως λανθασμένη.

2. Δουλεύει μέρα νύχτα σαν σκλάβος.

3. Διορίστηκε ως διευθυντής σε μια μεγάλη ιδιωτική επιχείρηση.

4. Πρωτοπαρουσιάστηκε στα γράμματα σαν διηγηματογράφος, αλλά έγινε ευρύτερα γνωστός ως ποιητής.

5. Έχει πολλές υποχρεώσεις σαν υπεύθυνος δημοσίων σχέσεων που είναι.

6. Αυτό το νεοκλασικό κτίριο χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο μνημείο.

7. Ο κ. Χ. δικαιούται επίδομα ως πολύτεκνος.

8. Μερικοί μαθητές έχουν σαν πρότυπο το δάσκαλό τους.

9. Έχει ως στόχο να προσφέρει άριστες υπηρεσίες στον πολίτη.

10. Παρόλο που αυτός δείχνει ότι δε μας αγαπά, εμείς τον θεωρούμε σαν δικό μας άνθρωπο.

11. Ο πατέρας μου σαν διευθυντής του εργοστασίου είναι πολύ απασχολημένος.

12. Ο κ. Π. ως δήμαρχος πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες στον τόπο του.

9. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ουσιαστικών, ώστε να βρίσκονται στη σωστή πτώση.

1. Ήταν αξιέπαινη η προσπάθειά της ως συζυγ..... και μητέρ..... .

2. Αποδείχτηκε πως άξιζες τον έπαινό μας ως συζυγ..... και μητέρ..... .

3. Η αγωνία μας ως καθηγητ..... σας είναι να γίνετε υπεύθυνοι και σωστοί πολίτες.

4. Το πρώτο χρέος για μένα ως υπουργ..... είναι να πατάξω την εγκληματικότητα.

5. Έκανα το καθήκον μου ως καθηγητ..... .

6. Το καθήκον μου ως καθηγητ..... είναι να μορφώνω και να διαπαιδαγωγώ τους νέους.

7. Η χρησιμοποίηση της δύναμης ως μέσ..... καταπίεσης καταδικάζεται από όλους.

8. Το κύριο έργο μας ως μαθητ..... είναι η μελέτη.

9. Η αποστολή σας ως εκπροσωπ..... του σχολείου μας ήταν πολύ επιτυχημένη.

10. Η αξία του ως επιστήμον..... δεν μπορεί να αμφισβητηθεί.

11. Μας αντιμετώπισαν σαν εχθρ..... της πατρίδας.

12. Θα δείξει τις ικανότητές του ως μεσολαβητ..... .

10. Να διαγράψετε το **για** σε όλες φράσεις χρησιμοποιείται λανθα-

σμένα ή δε χρειάζεται και να το αντικαταστήσετε με άλλη λέξη, όπου αυτό είναι απαραίτητο.

1. Η προσφορά θα ισχύσει για τέσσερις μήνες ακόμη.

2. Για μια ακόμα φορά θα σε συγχωρήσω και θα παραβλέψω τις συνέπειες της πράξης σου.

3. Σε συγχωρούμε για πρώτη φορά.

4. Οι θεατές συνέχιζαν να κατάφθάνουν για αρκετή ώρα μετά την έναρξη της θεατρικής παράστασης.

5. Το βιβλίο έχει για θέμα τους κινδύνους που διατρέχουν οι νέοι και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

6. Η αρμόδια επιτροπή της Βουλής ανέλαβε να διεξαγάγει έρευνα για τη διαλεύκανση της υπόθεσης.

7. Πήγε για λίγες μέρες και τον καθυστέρησαν ένα μήνα.

8. Τον πέρασαν για κλέφτη και γι' αυτό τον συνέλαβαν.

9. Θα δοκιμάσω για να σας εξηγήσω την κατάσταση.

10. Ήρθα για να διαμαρτυρηθώ.

11. Αναφέρθηκαν στην ανελλιπή για δέκα χρόνια γόνιμη παρουσία του στο χώρο του ελληνικού κινηματογράφου.

11. Πολλοί κάνουν λάθος στη χρήση της δεικτικής αντωνυμίας

τόσος, τόση, τόσο και του επιρρήματος τόσο. Εντοπίστε τα λάθη στις προτάσεις που ακολουθούν και διορθώστε τα.

1. Δεν αλλάζουν εύκολα συνήθειες τόσο πολλών χρόνων.

2. Αντιμετωπίζω τόσα πολλά προβλήματα τελευταία στη δουλειά μου, ώστε κυριεύτηκα από άγχος.

3. Ήταν τόσο καλός άνθρωπος, που πολλοί τον εκμεταλλεύονταν.

4. Μου δόθηκαν τόσες πολλές ευκαιρίες στη ζωή μου, αλλά δεν εκμεταλλεύτηκα καμία.

5. Μου σύστησε τόσοσους πολλούς ανθρώπους στη γιορτή της, που δε θυμάμαι πια σχεδόν κανέναν.

6. Απογοητεύτηκα γιατί τόσους καλούς γιατρούς επισκέφτηκα και γιατρεία δε βρήκα.

7. Το ξέρετε όλοι σας ότι έχω διαπράξει στη ζωή μου τόσα σοβαρά λάθη.

8. Τόσες λίγες ήταν οι δυνάμεις μας στην Επανάσταση του 1821, που πολλοί υποστήριζαν ότι δε θα πετύχουμε τίποτε.

12. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της αντωνυμίας **όσος ή εκείνος.**

**1. Ευχαριστούμε όλους
..... μας συμπαραστάθηκαν.**

**2. Ευχαριστούμε
μας βοήθησαν τη δύσκολη στιγμή.**

3. Να επιβληθούν αυστηρές ποινές εναντίον όλων παραβαίνουν τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας.

4. Δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για όλους βλέπει να πάσχουν και να υποφέρουν.

5. Η αγανάκτηση όλων που ταλαιπωρούνται από τη γραφειοκρατία είναι μεγάλη.

6. Το συνέδριο αφορά που ενδιαφέρονται να γνωρίσουν το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας.

7. Θυμάται με συγκίνηση όλους τη βοήθησαν ηθικά και οικονομικά.

**Νικόλας Σφήκας (1961-).
Η μπαλάντα. Ακουαρέλα
(33εκ. X 45εκ.).**

13. Να μετασχηματίσετε τις παρακάτω φράσεις παραλείποντας τη μια φορά την αναφορική αντωνυμία **όσος και την άλλη το επίθετο **όλος**.**

π.χ. Η δίωξη θα γίνει εναντίον όλων όσοι παραβιάζουν τις διατάξεις του νόμου.

α) Η δίωξη θα γίνει εναντίον όλων εκείνων που παραβιάζουν τις διατάξεις του νόμου.

β) Η δίωξη θα γίνει εναντίον όσων παραβιάζουν τις διατάξεις του νόμου.

1. Είναι χρέος όλων όσοι είναι ευκατάστατοι να συνδράμουν τους σεισμοπαθείς.

2. Ευγνωμονούμε όλους όσοι ασχολήθηκαν με το πρόβλημα και πρότειναν λύσεις.

3. Η πολιτεία πρέπει να τιμωρεί παραδειγματικά όλους όσοι είναι έμποροι ναρκωτικών και όχι μόνον απλοί χρήστες.

4. Ο υπουργός υποσχέθηκε ότι θα ασχοληθεί ιδιαίτερα με τα προβλήματα όλων όσοι υπέστησαν ζημιές από την πρόσφατη θεομηνία.

5. Αυτό συμβαίνει δυστυχώς σε όλους όσοι δεν έχουν αρκετή υπομονή.

14. Να αντικαταστήσετε την άκλιτη αναφορική αντωνυμία **που** με το **όπου** ή με προθετικό σύνολο στις περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείται λανθασμένα.

1. Στην πρώτη γραμμή της συνειδητής κριτικής που ασκούν οι έφηβοι στις οικογένειές τους βρίσκεται στις περισσότερες περιπτώσεις η

μομφή ότι δεν τους παρέχεται αρκετή ελευθερία.

2. Το οικογενειακά οργανωμένο «σπίτι» ήταν επί αιώνες το κέντρο που ικανοποιούνταν οι βασικές ανάγκες της ζωής του ανθρώπου.

3. Την εποχή που το εργατικό κίνημα ήταν στα πρώτα του βήματα, οι συνθήκες δουλειάς ήταν σκληρές, σχεδόν απάνθρωπες.

4. Μομφή καταλογίζεται στο δημοσιογράφο που αδιαφορεί για την ευθύνη και το κύρος της εφημερίδας που εργάζεται και δε φροντίζει να είναι βάσιμες και ακριβείς οι ειδήσεις που συγκεντρώνει.

5. Υπάρχει η άποψη ότι η μητρότητα αποτελεί χειροπέδη της

γυναίκας για την ισότιμη με τον άντρα ενασχόλησή της με τα κοινά, που απαιτούν πρωτοβουλίες και αποφάσεις, παρόλο που παρουσιάζονται περιπτώσεις που η μητρική διαίσθηση είναι προτιμότερη από την αντρική ταχύτητα για τη λήψη αποφάσεων.

**Στέργιος Τσιούμας (1954-).
Τα πιο ωραία παραμύθια, 1993.
Ακρυλικό σε μουσαμά (150εκ. Χ π.
220εκ.).**

15. Σε ποιες περιπτώσεις το που χρησιμοποιείται λανθασμένα; Με τι θα έπρεπε να αντικατασταθεί, για να έχουμε σωστή διατύπωση;

- 1. Είναι από τους ανθρώπους που τιμούν την πατρίδα μας.**
- 2. Τα μειονεκτήματα που παρουσιάζει η πρότασή σας θα φανούν αργότερα.**
- 3. Πρόκειται για ασήμαντο άνθρωπο που κανένας δε δίνει σημασία.**
- 4. Είναι η μόνη γυναίκα που μπορώ να συζητήσω σοβαρά.**
- 5. Η περιοχή που κατάγεστε θεωρείται μία από τις πλουσιότερες της Ελλάδας.**
- 6. Το χωριό που ζούσαν οι παππούδες μου καταστράφηκε εντελώς από τους σεισμούς.**

7. Πέρασε ένας χρόνος που συνεδρίασε η επιτροπή και καμιά απόφαση δεν υλοποιήθηκε.

16. Να αλλάξετε τη διατύπωση στις παρακάτω φράσεις, έτσι ώστε οι αναφορικές προτάσεις να εισάγονται με την άκλιτη αναφορική αντωνυμία **ΠΟΥ.**

π.χ. Με το θάνατό του έχασαν τον άνθρωπο στον οποίο στηρίζονταν.

Με το θάνατό του έχασαν τον άνθρωπο που τους στήριζε.

1. Πρόκειται για θέσεις τις οποίες δεν μπορώ να προσεγγίσω με την κοινή λογική.

2. Είναι ο μόνος άνθρωπος με τον οποίο ανταλλάσσω σκέψεις και ιδέες.

3. Μου σύστησε τη γυναίκα στην οποία αφιέρωσε το τελευταίο του βιβλίο.
4. Υπάρχουν μέτρα με τα οποία μπορούμε να δώσουμε λύσεις στο πρόβλημα.
5. Ο πρωθυπουργός έκανε δηλώσεις, τις οποίες θα παρακολουθήσουμε στο νυχτερινό δελτίο ειδήσεων.
6. Πρόκειται για άποψη την οποία θεωρώ απαράδεκτη.
7. Έχει τέτοια διπλωματική ικανότητα, την οποία θα ζήλευαν και πολλοί διπλωμάτες.
8. Ψάχνουν να βρουν την αιτία από την οποία προκλήθηκε η έκρηξη στο εργοστάσιο.

17. Ότι ή ό,τι; Γράψτε το σωστά στα παρακάτω παραδείγματα:

1. Ότι καιρό κι αν κάνει, θα πάμε εκδρομή.
2. Έλεγε ότι τον ενδιαφέρει ο αθλητισμός.
3. Ότι ακούσει, το πιστεύει.
- 4.– Μέσα είναι ο Πέτρος;
– Όχι, ότι βγήκε.
5. Ήρθε ότι ετοιμαζόμουν να φύγω.
6. Αντιλήφθηκε ότι προσπαθούν να τον εξαπατήσουν.

18. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να αντικατασταθούν κάποιες από τις αναφορικές προτάσεις με μετοχές, για να αποφευχθεί η επανάληψη της αναφορικής αντωνυμίας «που» ή για να αποκτήσει ο λόγος συνοπτικότερη μορφή.

1. Έχουν ληφθεί όλα τα μέτρα που ενδείκνυνται για την ομαλή διεξα-

γωγή των εκλογών, που θα γίνουν σε μία εβδομάδα.

2. Πολλοί εργαζόμενοι αδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά στις ανάγκες που διαρκώς αυξάνονται.

3. Οι προτάσεις που υποβλήθηκαν για τη βελτίωση του νομοσχεδίου ήταν λιγότερες από αυτές που αναμένονταν.

4. Οι μαθητές που προάγονται είναι σχεδόν πάντοτε πολύ περισσότεροι από αυτούς που απορρίπτονται.

5. Αυτοί που αρνούνται να αποδεχτούν τις αντιλήψεις που επιβάλλονται από το κοινωνικοπολιτικό σύστημα συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα.

19. Οι ακόλουθες φράσεις έχουν κάποια λάθη που συχνά γίνονται στο λόγο. Να τα εντοπίσετε και να τα διορθώσετε.

1. Καθένα παιδί πρέπει να έχει ίσες δυνατότητες για μόρφωση.

2. Δε θα το αγοράσω το παντελόνι· εκτός το ότι είναι ακριβό, είναι και πολύ στενό.

3. Τόσα πολλά άτομα πώς χώρεσαν σ' ένα μικρό δωμάτιο!

4. Οι άνθρωποι σήμερα δείχνουν τόση λίγη ανθρωπιά προς το συνάνθρωπό τους!

5. Έκανε τόσα σοβαρά λάθη, που δεν μπορούμε δυστυχώς να τα παραβλέψουμε.

6. Μετά από τις εξετάσεις έφυγε για διακοπές.

7. Θα έρθει πριν το τέλος του χρόνου.

8. Μετά από συνεννόηση των αντιμαχόμενων πλευρών επικράτησε ηρεμία.

9. Θέλω να ζω σ' έναν κόσμο που δε θα γίνονται πόλεμοι.

10. Χάρη στην έλλειψη προγραμματισμού ναυάγησε η προσπάθεια.

11. Πολλά χρήματα συγκεντρώνονται από τις διάφορες φιλανθρωπικές οργανώσεις χάρη στους πρόσφυγες.

12. Το πλοίο θα αναχωρήσει στις μία ή στις μιάμιση;

**13. Ο νέος διευθυντής είναι ευπαι-
ρουσίαστος, καλλιεργημένος και
μόλις σαράντα ενός έτους.**

**14. Ο μεγαλύτερος εχθρός στη σχέ-
ση καθεμιάς γυναίκας με την εξου-
σία είναι ο ίδιος ο εαυτός της.**

**20. Να διαβάσεις προσεκτικά το πα-
ρακάτω κείμενο και να εντοπίσεις
σε ποια σημεία του κειμένου υπάρ-
χει παθητική σύνταξη και σε ποια
ενεργητική. Για ποιο λόγο νομίζεις
ότι ο συγγραφέας προτίμησε να
χρησιμοποιήσει τη μία σύνταξη ή
την άλλη στα συγκεκριμένα σημεία;**

Η λεηλασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

Απογυμνωμένες πατρίδες ζητούν πίσω τους εθνικούς θησαυρούς τους που έχουν κλαπεί.

Το μουσείο Γκέτι του Λος Άντζελες επέστρεψε πρόσφατα στην Ιταλία τρία σημαντικά αρχαία έργα, όταν αποδείχθηκε ότι αυτά είναι προϊόντα κλοπής. Πρόκειται για δύο ρωμαϊκά γλυπτά του 2ου μ.Χ. αιώνα και ένα ελληνικό αγγείο του 5ου π.Χ. αιώνα με την υπογραφή του κεραμέα και αγγειογράφου Ευφρονίου. Αντίθετα, τέσσερις εικόνες του 15ου αι. με μορφές Αποστόλων, οι οποίες έχουν κλαπεί από τη Δέηση της Εκκλησίας του Αντιφωνητή, που βρίσκεται στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, και πουλήθηκαν σε

Ολλανδό συλλέκτη, δεν επιστρέφονται στην Εκκλησία της Κύπρου, σύμφωνα με απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου του Ρότερνταμ, παρά το ότι στη Σύμβαση της Χάγης (1954) προβλέπεται η επιστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης. Αν και στις δύο περιπτώσεις το δικαστήριο δέχθηκε ότι πρόκειται για προϊόντα κλοπής, και μάλιστα για την Κύπρο ότι προέρχονται από κατεχόμενα εδάφη, οι αποφάσεις ήταν τελείως διαφορετικές.

Στην περίπτωση του αμερικανικού μουσείου το ένα ρωμαϊκό γλυπτό είχε κλαπεί από αρχαιολογικό χώρο, το άλλο από ιδιωτική συλλογή και το ελληνικό αγγείο, που είχε εξαχθεί κατά την αρχαιότητα στην Ετρουρία, κλάπηκε από το

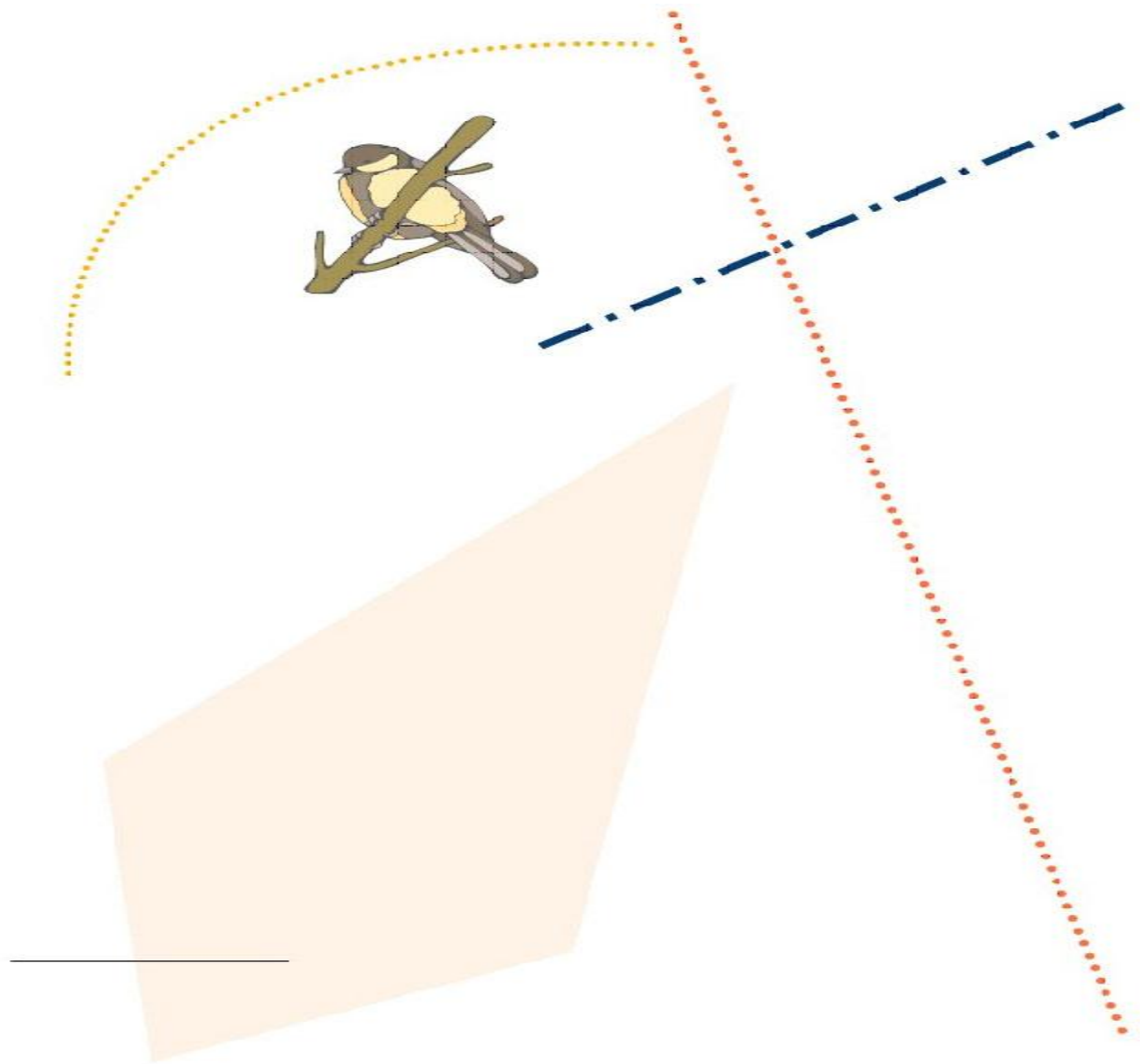
χώρο της ανασκαφής, η οποία συνεχίζεται ακόμη.

Σε ό,τι αφορά τώρα τις τέσσερις κλεμμένες εικόνες από την Εκκλησία του Αντιφωνητή της κατεχόμενης Κύπρου, πρέπει να σημειωθεί ότι είναι η πρώτη φορά που τέτοια υπόθεση εκδικάζεται σε ευρωπαϊκό έδαφος και πρόκειται να συζητηθεί εκ νέου σε περίπου τρεις μήνες ύστερα από έφεση που υπέβαλε η Εκκλησία της Κύπρου. Ανάλογη με τις εικόνες του Αντιφωνητή είναι και η περίπτωση των βάρβαρα αποτοιχισμένων μωσαϊκών από την Εκκλησία της Κανακαριάς, που βρίσκεται επίσης στην κατεχόμενη Κύπρο. Τα μωσαϊκά μετάλλια με τις μορφές Αποστόλων, που χρονολογούνται στον 6ο αιώνα και θεωρούνται από τα λίγα δείγματα ψηφιδωτών και γενικά βυζαντινής ζωγρα-

φικής της προεικονομαχικής περιόδου, εντοπίστηκαν το 1988 σε έμπορο έργων τέχνης στην Ινδιανάπολη και ύστερα από δικαστικό αγώνα της Εκκλησίας και της κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας αποδόθηκαν στον νόμιμο κύριό τους, δηλαδή στην Εκκλησία της Κύπρου. Σήμερα εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στη Λευκωσία. Το ίδιο συνέβη και με μια δεσποτική εικόνα Παναγίας Βρεφοκρατούσας, επίσης από τον Αντιφωνητή, που είχε αγοραστεί στο εξωτερικό από Έλληνα εφοπλιστή χωρίς να γνωρίζει την προέλευσή της. Η εικόνα ταυτίστηκε στην Αθήνα από την τέως διευθύντρια του Βυζαντινού Μουσείου κυρία Μ. Π. και επιστράφηκε τον περασμένο Σεπτέμβριο στην Κύπρο.

**Σε διαμαρτυρία της Επιτροπής Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς Κύπρου για την απόφαση του δικαστηρίου του Ρότερνταμ αναφέρεται ότι το ολλανδικό δικαστήριο αρνήθηκε στην προκειμένη περίπτωση να εφαρμόσει το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την «προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης», το οποίο είχε υπογράψει και επικυρώσει η Ολλανδία. Σε αυτό ρητά αναφέρεται ότι κάθε τρίτο κράτος – και στην περίπτωση αυτή η Ολλανδία – έχει υποχρέωση να επιστρέψει στις αρμόδιες αρχές του κατάλληφθέντος κράτους τα πολιτιστικά αγαθά τα οποία βρισκόνταν στο έδαφός του και εξήχθησαν παράνομα από τα κατεχόμενα εδάφη.
(από εφημερίδα)**

Ζ' ΣΤΙΞΗ

Όταν μιλούμε, κάνουμε μικρές ή μεγαλύτερες παύσεις ανάμεσα στις λέξεις ή σε ομάδες από λέξεις, σε προτάσεις ή περιόδους. Οι παύσεις αυτές γίνονται ανάλογα με το νόημα ή για να πάρουμε αναπνοή. Συχνά πάλι χρωματίζουμε τη φωνή μας, για να ρωτήσουμε ή να εκφράσουμε τη χαρά, την απορία, την αδιαφορία, την έντονη κατάφαση, το θαυμασμό και γενικά κάθε λογής συναισθήματα που μας διακατέχουν.

Όταν γράφουμε όμως και πρέπει να αποδώσουμε γραπτά την ομιλία μας, δεν είναι εύκολο να παρουσιάσουμε την ποικιλία του χρωματισμού της φωνής μας, όπως συμβαίνει με τον προφορικό λόγο. Για να μπορέσουμε λοιπόν να ζωντανέψουμε, όσο είναι δυνατό, ένα γραπτό κείμενο και να το καταλάβουμε

καλύτερα, χρησιμοποιούμε μερικά σημάδια, τα σημεία στίξης, που μας βοηθούν να σταματούμε, όπου χρειάζεται, και να χρωματίζουμε τη φωνή μας σύμφωνα με το νόημα.

Τα συχνότερα σημεία της στίξης είναι η τελεία (.), η άνω τελεία (^), το κόμμα (,), το ερωτηματικό (;) και το θαυμαστικό (!).

Υπάρχουν και μερικά άλλα σημεία, που τα μεταχειριζόμαστε σπανιότερα. Αυτά είναι η διπλή τελεία (:), η παρένθεση () και οι αγκύλες ([]), τα αποσιωπητικά (...), η παύλα (-) και η διπλή παύλα (- -), τα εισαγωγικά (« »).

Πρέπει να τονίσουμε ότι ο αρχαίοι Έλληνες δε χώριζαν πάντοτε τις λέξεις με κενά διαστήματα, όπως φαίνεται από τις διάφορες επιγραφές που σώζονται. Η συνήθεια των κενών ανάμεσα στις λέξεις γενι-

κεύτηκε μόλις το 13ο αιώνα μ. Χ. και χρειάστηκε πολύς καιρός για να σημειωθούν οι τελείες και τα άλλα σημεία στίξης, αν και μερικά σημάδια είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί από τους Αλεξανδρινούς γραμματικούς.

- . Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.**
- . Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.**

1. Στο κείμενο που ακολουθεί λείπουν όλα τα σημεία στίξης εκτός από τις τελείες. Να τα προσθέσετε.

Γιατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα

Στο διήγημα του Βιζυηνού που έχει τον τίτλο Γιατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα ένας αρχαιόπληκτος δάσκαλος προσπαθεί να πείσει το μαθητή του ότι το δέντρο που βρίσκεται στην αυλή του σπιτιού του δε λέγεται μηλιά όπως του έχουν μάθει οι γονείς του αλλά μηλέα. Ο Βιζυηνός βρίσκει ότι η λέξη το σημαίνον είναι κάτι ξένο προς το πράγμα που υποδηλώνει το σημαινόμενο όταν δεν προέρχεται από μια ζωντανή γλώσσα. Ο αρχαιολάτρης δάσκαλος χωρίς να το καταλαβαίνει όταν

προσπαθεί να πείσει τα παιδιά να αρνηθούν τη μητρική τους γλώσσα προσπαθεί ουσιαστικά να τα απόκόψει από τις ρίζες τους και από την ιστορία τους. Η αλληγορία είναι φανερή οι λογιότατοι και οι αττικιστές προσκολλημένοι στα αρχαία πρότυπα δεν μπόρεσαν να αισθανθούν το μεγαλείο της νεότερης παράδοσης και ιστορίας και της λαϊκής γλώσσας. Επίσης δε γνώρισαν ποτέ την αληθινή φύση των πραγμάτων αφού αυτό δεν μπορεί να συμβεί μέσω μιας συμβατικής γλώσσας. Είδαν στους αρχαίους συγγραφείς τον τύπο και όχι την ουσία είδαν αποκλειστικά τρόπους σύνταξης και γραμματικούς τύπους.

Έτσι όταν χρειάστηκε η πατρίδα τη βοήθειά τους λίγοι μόνο συνέβαλαν στον αγώνα για απομάκρυνση των Τούρκων κατακτητών ενώ α-

ντίθετα οι άνθρωποι του λαού στήριξαν στο σύνολό τους την επανάσταση.

Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα αναρωτιέται ο Σολωμός στο Διάλογο. Ελευθερία και γλώσσα. Πώς να βιώσει το πάθος για ελευθερία κάποιος που έχει φυλακίσει όλες του τις ιδέες και τις σκέψεις σε μια γλώσσα νεκρή απορρίπτοντας ταυτόχρονα τη μητρική γλώσσα. Το δράμα των αττικιστών και των καθολόγων είναι ότι ήταν τόσο στενά προσηλωμένοι και αφοσιωμένοι στα αρχαία κείμενα ώστε δεν έβλεπαν την καθημερινή αναγέννηση της Ελλάδας και την αναβίωση στις μέρες τους του πνεύματος του ανθρωπισμού και της ιδέας της ελευθερίας τα οποία πρώτοι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν διδά-

ξει. Υπάρχουν βέβαια και φωτεινές εξαιρέσεις.

Ο Βιζυηνός καταλήγει συνειδητοποιώντας ότι προσπαθώντας οι δάσκαλοι να πείσουν τους μαθητές τους να διαγράψουν τη μητρική γλώσσα από τη μνήμη τους και να την αντικαταστήσουν με την καθαρεύουσα δημιουργούσαν μια αναστάτωση στον εσωτερικό κόσμο των παιδιών με αποτέλεσμα αυτά να μη διδάσκονται τη φύση των πραγμάτων αλλά ξερές λέξεις και ονομασίες. Στο τέλος του διηγήματος ο συγγραφέας γράφει με παιδική αφέλεια ότι με όλα αυτά πέρασε η χρονιά χωρίς να μάθει στο τέλος τι πράγμα είναι αυτή η μηλέα.

**Διον. Στεργιούλας,
Οι μαθητευόμενοι της οδύνης**

2. Να βάλετε τα σημεία στίξης στα παρακάτω αποσπάσματα κειμένων:

Δεν άργησα ωστόσο ν' ανακαλύψω και τη λογοτεχνία ένας παντοπώλης του χωριού διέθετε μια πλούσια βιβλιοθήκη από ληστρικά κυρίως μυθιστορήματα λαϊκές φυλλάδες και φυσικά τη δακρύβρεχτη Ωραία του Πέραν και την Γκόλφω μαζευόμαστε στην αποσπερίδα βεγγέρα και διάβαζα σε μία σύναξη από καμιά εικοσαριά γυναίκες οι άντρες ήταν στο καφενείο κατά το πλείστον αναλφάβητες

**Μαρίνα
Λαμπράκη-Πλάκα**

Ακόμα και σήμερα δεν είμαστε σίγουροι τι ακριβώς είναι το χιούμορ ένστικτο απαραίτητο για την

**επιβίωση αίσθημα ανωτερότητας
ζευγάρωμα αταίριαστων ανακου-
φιστική αποδέσμευση συναισθη-
ματική αμφιθυμία αν όμως ο κατά-
λογος των ορισμών του χιούμορ εί-
ναι μακροσκελής ο κατάλογος των
θετικών λειτουργιών οι οποίες του
αποδίδονται είναι όπως θα δούμε
ακόμα μακροσκελέστερος η αίσθη-
ση του χιούμορ και η απόλαυση
του κωμικού έχει συνδεθεί με την
ανάπτυξη της ευφυΐας την αυτό-
νόμηση τη σωστή κοινωνικοποίη-
ση την αναστολή της επιθετικότη-
τας τη δημιουργικότητα τη συναι-
σθηματική ωριμότητα ακόμα και
την προστασία κατά του πολιτικού
ολοκληρωτισμού**

Ευγ. Τριβιζάς

Ένα παιδί από γενετής εύστροφο έχει ασφαλώς τη δυνατότητα ακόμα κι αν εμείς δεν ασχοληθούμε μαζί του να καλλιεργήσει το πνεύμα του ολομόναχο τι κόπος όμως αλλά αν το αφήσουμε στην τύχη του υπάρχει επίσης η πιθανότητα και δε νομίζω πως είναι ισχνή να χάσει ή μάλλον να καταχωνιάσει όλον αυτόν τον πλούτο που διαθέτει μέσα στο μικρό του εγκέφαλο τι αδικοχαμένες ευκαιρίες γιατί όχι τι έγκλημα το σκέφτομαι και με πιάνει φρίκη

Αμ. Μεγαπάνου

Αλλά κατά τη γνώμη μου οι δύο σημαντικότερες λειτουργίες που καταξιώνουν το χιούμορ και ιδιαίτερα του παράλογου είναι α) η αισιοδοξία και η πίστη στο αδύνατο που

**προσφέρουν και β) η δημιουργικό-
τητα που ενθαρρύνουν**

Ευγ. Τριβιζάς

**Ο 19ος αιώνας αναγνωρίζει το
παιδί και τον νέο ως προσωπικό-
τητα που πρέπει να διαπλασθεί και
να συγχρωτιστεί με τον κόσμο χω-
ρίς να ενοχλείται και χωρίς να ενοχ-
λεί δεν είναι τυχαίο ότι αρχόντισσες
Comtesse de Ségur ή καταξιωμένοι
και συνεπώς απόδεκτοί συγγρα-
φείς Ντίκενς απευθύνονται στα παι-
διά και τους νέους το ίδιο ισχύει και
στην Ελλάδα Π. Δέλτα Ζ. Παπαντω-
νίου για παράδειγμα**

Φ.Α. Δρακονταειδής

Ο Χαρούν Ταζιέφ ο μεγαλύτερος σύγχρονος ηφαιστειολόγος σε μια τελευταία του τηλεοπτική συνέντευξη όταν τον ρώτησαν τι τον έκανε να γυρίζει στα βουνά και να καταλήξει να εξερευνά και να μελετά τα ηφαιστεια αποκρίθηκε τα βιβλία που διάβαζα όταν ήμουν μικρός κι ιδιαίτερα αυτά του Ιουλίου Βερν.

Β. Αγγελοπούλου

3. Ποιες από τις δευτερεύουσες προτάσεις που υπάρχουν στους παρακάτω στίχους πρέπει να χωρίσουμε με κόμμα;

**Βγάλε το όνομά μου από το δώρο
αν γίνει βάρος μα φύλαξε το τραγούδι μου.**

**Αν και κρατάει στην αγκαλιά του τη
νύφη – γη
ουρανός βρίσκεται παντοτινά σε
τεράστια απόσταση.**

**Η συκοφαντία σου ενάντια στον
μεγάλο είναι ασέβεια
και βλάπτει εσένα·
ενάντια στον μικρό είναι αγένεια
γιατί βλάπτει το θύμα.**

**Αλαφρώνω από το βάρος
σα γελώ με τον εαυτό μου.**

**Οι αδύνατοι μπορεί να γίνουν
φοβεροί
γιατί μανιασμένα προσπαθούν να
φανούν δυνατοί.**

**Αποκτούμε ελευθερία όταν έχουμε
ακριβοπληρώσει
το δικαίωμά μας να ζήσουμε.**

**Ο κόσμος γνωρίζει ότι οι λίγοι
είναι περισσότεροι απ' τους
πολλούς.**

**Μην αφήσεις την αγάπη μου να σου
γίνει βάρος, φίλε μου,
γνώριζε ότι αντάλλαγμα δε θέλει.**

**Ο σοφός ξέρει πώς να διδάξει,
ο άμυαλος πώς να χτυπήσει.**

**Το λούλουδο που 'ναι σκλαβωμένο
στο στεφάνι του βασιλιά
χαμογελάει πικρά όταν το λούλου-
δο του κάμπου το φθονεί.**

**Υπάρχουν εκείνοι που γυρεύουν τη
σοφία και εκείνοι που
γυρεύουν τον πλούτο·
εγώ γυρεύω τη δική σου συντροφιά
για να μπορώ να
τραγουδάω.**

**Τα πεθαμένα φύλλα όταν χάνονται
σκόρπια στο χώμα
παίρνουν μέρος στη ζωή του
δάσους.**

**Ο νους ζητάει παντοτινά τις λέξεις
του
στους ήχους και στη σιωπή του
όπως ο ουρανός στη σκοτεινιά και
στο φως του.**

Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ, Λαμπυρίδες

**4. Να βάλετε κόμμα όπου είναι
απαραίτητο.**

**1.Ο Ηράκλειτος ο Σωκράτης ο Πλά-
των ο Αριστοτέλης υπήρξαν οι με-
γαλύτεροι φιλόσοφοι του αρχαίου
κόσμου.**

**2. (Κι ήταν) καράβια κομματιασμένα
βαρκούλες μισοσπασμένες σκοινιά
κατάρτια φιγούρες πανιά εικονίσμα-
τα παδέλες πιάτα λιβανιστήρια πυ-
ξίδες χρυσόξυλα.**

A. Καρκαβίτσας

**3. Ακούω κούφια τα τουφέκια
ακούω σμίξιμο σπαθιών
ακούω ξύλα ακούω πελέκια
ακούω τρίξιμο δοντιών.**

Δ. Σολωμός

**4. Το νερό κλωθογυρίζει μέσα στα
νησιά δέρνεται στενάζει απάνω στα
χάλαρα φεύγει στη νοτιά με γοργά
πηδήματα.**

A. Καρκαβίτσας

5. – Κώστα μόλις τελειώσεις τη δουλειά σου σε παρακαλώ να μου επιστρέψεις τα εργαλεία.

– Φυσικά θα σου τα επιστρέψω αμέσως.

6. Σας ρώτησα κύριοι αν ενημερωθήκατε για τις ενέργειες των αντιπάλων μας κι εσείς δεν απαντήσατε.

7. Η γενιά του Καρυωτάκη σε αντίθεση με τη γενιά του κεντρίζεται από παρόμοια ιδανικά.

8. Η Αφροδίτη η θεά της ομορφιάς αναδύθηκε από τα κύματα της θάλασσας.

9. Όποιος θέλει να μιλήσει είτε ο δάσκαλος να σηκώσει το χέρι του.

10. Ο ήλιος είχε βασιλέψει όταν έγινε το κακό και το σκοτάδι απλωνόταν παντού.

11. Δεν ήθελε να μιλά για την ατυχία του ούτε επέτρεπε σε κανέναν να του τη θυμίζει.

12. Τους άκουσε με προσοχή και επειδή ήταν άνθρωπος των γρήγορων λύσεων πήρε τη γενναία απόφαση.

13. Στα βουνά έλιωναν τα χιόνια και τα ποτάμια πλημμύριζαν τους κάμπους.

14. Πολλές φορές σκέφτηκα αν ήταν σωστό αυτό που έκανα.

15. Αυτά έτσι τα βρήκαμε και δεν μπορείς εσύ να μας τα αλλάξεις.

5.Στις φράσεις που ακολουθούν να βάλεις τα κατάλληλα σημεία στίξης (όπου χρειάζεται να χρησιμοποιήσεις κεφαλαία γράμματα).

1. Ο Διονύσιος Σολωμός ο εθνικός μας ποιητής είπε το έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί εθνικό ό,τι είναι αληθινό.

2. Μια νύχτα είδα ένα όνειρο ήμουν σκυμμένος πάνω σ' ένα σωρό χαρτιά κι έγγραφα έγγραφα έγγραφα.

3. Ο Οιδίπους Τύραννος είναι μια συγκλονιστική τραγωδία που μας άφησε ο πέμπτος αιώνας π.Χ. είναι η τραγωδία των τραγωδιών κανόνα την ονόμασε αυτή την τραγωδία ο Αριστοτέλης στην ποιητική του.

4. Δεν πρέπει πολλοί και άσχετοι να ανακατεύονται χωρίς πρόγραμμα σε μία δουλειά η δουλειά δεν προχωρεί θυμηθείτε και την παροιμία που λέει όπου λαλούν πολλά κοκόρια αργεί να ξημερώσει.

5. Ο πατέρας μου μύρο το κύμα που τον ετύλιξε δεν είχε σκοπό να με κάνει ναυτικό.

6. Ο πατέρας μου σκεπτόταν πάντο-τε ό,τι του έλεγες αρνήθηκε να μου κάνει το χατήρι.

7. Έσφαλα ήμαρτον Δεσπότη μου απολογήθηκε τρέμοντας ο παπ' Αντριάς χαμένος εξουθενωμένος ήμαρτον δεν το ματακάνω αγράμματος άνθρωπος είμαι ξύλο απελέκητο είμαι σχώρεσέ με Δεσπότη μου σχώρεσέ με άρχοντά μου.

8. Κρίμα δεν το περίμενα από σένα.

9. Ορίστε ποιος φώναξε πάλι.

10. Γνωρίζεις ψυχή μου αυτόν τον ή-χο η καμπάνα σε ρωτάει για πού ξε-κίνησες η καμπάνα σε ρωτάει πώς λησμόνησες τον Κύριον Ημών.

6. Να βάλετε τα κατάλληλα σημεία στίξης εκεί όπου υπάρχουν αγκύ-λες.

1. [] Ο καθένας στο είδος του [] λέει ένας λαϊκός λόγος [] είναι κοινός τοπος ότι οι παροιμιακές εκφράσεις αποκρυσταλλώνουν τη σοφία του λαού [] με τα σημερινά δεδομένα αυτή η γνωμική έκφραση θα ήταν σωστότερη [] αν είχε διατυπωθεί έτσι [] καθένας στο είδος του και για την ανθρωπότητα []

2. Η εργασία είναι ένας από τους τρεις συντελεστές της παραγωγής γη εργασία κεφάλαιο και μάλιστα ο σημαντικότερος γιατί χρησιμοποιεί τους δύο άλλους
3. Ο πολιτισμός δεν ταυτίζεται με τα κονδύλια του αντίστοιχου υπουργείου ούτε με τις διακηρύξεις είθε να πραγματοποιηθούν των δημοτικών αρχόντων
4. Είναι δύσκολο να σταθούμε απέναντι στους άλλους ψυχροί και ουδέτεροι παρατηρητές και κριτές τους προσεγγίζουμε από τη δική μας οπτική γωνία
5. Κανένας αληθινά σπουδαίος άνθρωπος λέγει ο Ρενάν δεν πιστεύει κατά βάθος ότι είναι σπουδαίος από τη στιγμή που θα το πιστέψει θα πάψει να είναι σπουδαίος

6. Δεν είναι μόνο ο άνθρωπος που έχει δικαιώματα [] δικαιώματα έχουν και άλλα [] όντα [] πολιτικά [] οι Αρχές [] ή νομικά [] τα σωματεία π.χ. []

7. Στο κείμενο που ακολουθεί ο τυπογράφος δεν έβαλε κόμματα. Να τα βάλετε.

Επιλέξτε ηλεκτρονικά τα αναγνώσματα των διακοπών σας

Πολλοί υποστηρίζουν ότι το βιβλίο αποτελεί έναν πιστό σύντροφο και καλή παρέα. Στις καλοκαιρινές διακοπές που υπάρχει μεγαλύτερη ευχέρεια χρόνου πραγματικά γίνεται αναπόσπαστο «αξεσουάρ» του εξοπλισμού μας. Πριν φύγετε με το πλοίο της γραμμής κάντε μια βόλτα στο Διαδίκτυο και τις σελίδες κά-

ποιων ελληνικών εκδοτικών οίκων και μετατρέψτε τη βαλίτσα σας σε κινητή βιβλιοθήκη.

Ξεκινώντας από γενικές πληροφορίες μπορείτε να βρείτε πολλά στοιχεία για τις βιβλιοθήκες της χώρας μας που έχουν δημιουργήσει τη δική τους ιστοσελίδα στο Διαδίκτυο καθώς και να μάθετε για τις νέες εκδόσεις όλων των ελληνικών εκδοτικών οίκων. Υπάρχει ακόμη και οτιδήποτε νεότερο συμβαίνει στο χώρο του βιβλίου από εκδηλώσεις μέχρι και βραβεία. Μπορείτε να μάθετε ποιοι κρατούν στα χέρια τους τα ηνία των εκδοτικών οίκων και να γνωρίσετε τον περιοδικό τύπο που ασχολείται με το θέμα αυτό. Αν απευθυνθείτε στη σελίδα κάποιου βιβλιοπωλείου εκτός από τις παραγγελίες που μπορείτε να κάνετε έχετε τη δυνατότητα

να αναζητήσετε τους τίτλους που σας ενδιαφέρουν με βάση τη θεματολογία τους και να διαβάσετε μια μικρή παρουσίασή τους.

Αν πάλι επιλέξετε να ανοίξετε τη σελίδα ενός συγκεκριμένου εκδοτικού οίκου και περιμένετε να δείτε μόνο τα βιβλία που κυκλοφορούν τότε είστε μάλλον γελασμένοι. Οι εκδόσεις που υπάρχουν αυτήν τη στιγμή στην αγορά είναι μόνο η αρχή αφού μπορείτε να ενημερωθείτε για κάθε νέο βιβλίο που θα βγει στις προθήκες των βιβλιοπωλείων ακόμα και για αυτά που δεν έχουν πάρει την τελική τους μορφή. Με άλλα λόγια μπορείτε να διαβάσετε πρώτοι αποσπάσματα βιβλίων που βρίσκονται ακόμα υπό έκδοση. Η αναζήτηση μπορεί να γίνει με βάση τη θεματολογία ενώ τα στοιχεία που θα παρουσιαστούν στην οθόνη σας

περιλαμβάνουν το εξώφυλλο τις διαστάσεις τον αριθμό των σελίδων και την τιμή καθώς επίσης και την περίληψή του. Και για όσους ενδιαφέρονται να ξέρουν τις προτιμήσεις του ελληνικού αναγνωστικού κοινού υπάρχουν λίστες με τους δημοφιλέστερους και εμπορικότερους τίτλους του μήνα.

Εκτός από βιβλία μπορείτε να γνωρίσετε και τους ίδιους τους δημιουργούς τους από κάποια σύντομα βιογραφικά σημειώματα αλλά και να επικοινωνήσετε μαζί τους με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Μια ακόμη σημαντική υπηρεσία που σας προσφέρουν οι σελίδες αυτές είναι οι παραγγελίες βιβλίων και CD-ROM που μπορείτε να κάνετε ενώ αν είστε τυχεροί μπορείτε να επωφεληθείτε και από κάποιες προσφορές. Τέλος βρίσκετε πλη-

**ροφορίες για τους ίδιους τους εκδο-
τικούς οίκους καθώς και για τις
δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις
που διοργανώνουν.**

(από εφημερίδα)

8. Οι αναφορικές προτάσεις μπορεί να είναι:

α) προσθετικές, που δεν αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα στον όρο που προσδιορίζουν και χωρίζονται με κόμμα.

β) προσδιοριστικές, που είναι απαραίτητο συμπλήρωμα του όρου στον οποίο αναφέρονται και δε χωρίζονται με κόμμα.

Στις περιόδους που ακολουθούν να χωρίσετε με κόμμα τις προσθετικές αναφορικές προτάσεις.

1. Η τεχνική είναι από τη φύση της μια λυτρωτική δύναμη που έδωσε μύρια δώρα στον άνθρωπο.

2. Δε δικαιολογούνται οι φόβοι των απαισιόδοξων που προβλέπουν δυσοίωνο το μέλλον της ανθρωπότητας. Αν ο άνθρωπος θελήσει να τιθασεύσει την τεχνική, η ίδια μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στο να παραμερίσει τις καταστροφές και τους κινδύνους που κλείνει μέσα της.

3. Η τυποποίηση της εργασίας που απαιτεί τη συνεχή κατατριβή του ανθρώπου μ' ένα μόνο τμήμα του έργου τού στερεί τη χαρά της προσωπικής δημιουργίας.

4. Η μαζική παραγωγή και οι εντατικές καλλιέργειες γέμισαν τον

**κόσμο με αγαθά που φτάνουν σε
κάθε τόπο και προσφέρονται σε
κάθε άνθρωπο.**

**5. Οι γνώσεις και τα τεχνικά μέσα
που κατέχει ο άνθρωπος σήμερα
υπάρχει κίνδυνος να χρησιμοποιη-
θούν για την αυτοκαταστροφή του.
Η ανάπτυξη της πολεμικής τεχνικής
που αμιλλάται την ανάπτυξη της ει-
ρηνικής βιομηχανίας, καθώς προ-
καλεί την απερίσκεπτη υπεροψία
του ανθρώπου, μας δημιουργεί την
αγωνία αν τελικά ο τεχνικός πολι-
τισμός θα αποτελέσει ευλογία ή κα-
τάρρα για το ανθρώπινο γένος.**

**6. Αυτό που αλλάζει δεν είναι η τε-
χνική, είναι ο άνθρωπος και η χρη-
σιμοποίηση της τεχνικής που δια-
θέτει. Δεν είναι ο τροχός του κερα-
μίστα που μετράει, είναι το βάζο**

που θα βγει από την κίνησή του δεν είναι ο ηλεκτρονικός αργαλειός αλλά η ποιότητα του υφάσματος.

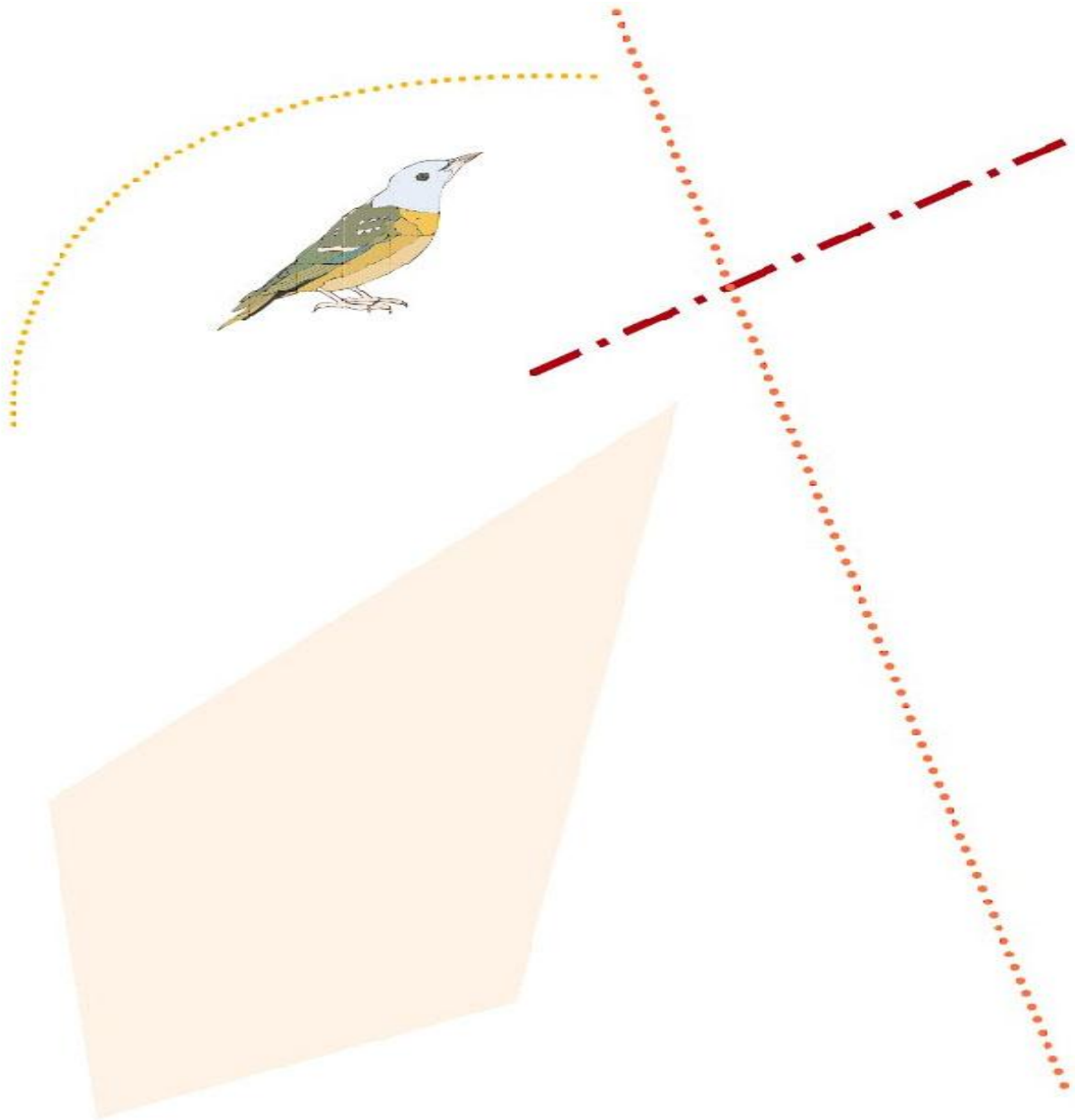
7. Ο άνθρωπος άρχισε να κατασκευάζει πρώτα εργαλεία που προεκτείνουν τη δύναμή του, κατόπιν μηχανές που μετατρέπουν τη μια ενέργεια σε άλλη και τελικά μηχανές που σαν χέρια αυτόματα εκτελούν το έργο του τεχνίτη.

8. Αν ο τροχός του αμαξιού ήταν ένα «δώρημα τέλειο», γιατί ο τροχός που κινεί τώρα τα πάντα, από το αυτοκίνητο ως το εργοστάσιο, δεν είναι επίσης ένας πολύτιμος αρωγός σε πολύ επίπονες προσπάθειες;

**Σπύρος Παπαλουκάς (1892-1957).
Σπίτια στου Κυπριάδη, 1938. Λάδι
σε μουσαμά (65εκ. X 80εκ.).**

Η΄ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Παράγραφος είναι το τμήμα του γραπτού πεζού λόγου που αποτελεί μία νοηματική ενότητα. Εξωτερικά και εσωτερικά γνωρίσματα, δηλαδή γνωρίσματα μορφής και περιεχομένου, διαφοροποιούν κάθε παράγραφο από τις υπόλοιπες. Εξωτερικά η παράγραφος διακρίνεται, αφού ο πρώτος στίχος αρχίζει με την πρώτη λέξη πιο μέσα από τις πρώτες λέξεις των άλλων στίχων, ενώ ο τελευταίος τερματίζει ακανόνιστα· εσωτερικά, γιατί σε κάθε παράγραφο αναπτύσσεται μία επιμέρους ιδέα σε σχέση με την κύρια ιδέα της.

Τα δομικά στοιχεία της παραγράφου -η θεματική περίοδος, τα σχόλια και η κατακλείδα- αντιστοιχούν στον πρόλογο, το κύριο θέμα και τον επίλογο της έκθεσης και υπακούουν στους ίδιους νόμους.

Άλλωστε, κάθε παράγραφος αποτελεί οργανικό μέλος του όλου και όλες οι παράγραφοι συναποτελούν την έκθεση. Γι' αυτούς τους λόγους η γνώση της ανάπτυξης μιας παραγράφου είναι βασικός παράγοντας για τη σύνθεση της έκθεσης.

Στα τρία τεύχη της “Νεοελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο” και στα τρία τεύχη της “Έκφρασης-Έκθεσης” για το λύκειο παρουσιάζεται αναλυτικά η θεωρία για την παράγραφο με σχετικές ασκήσεις.

Συγκεκριμένα:

1. Για τη δομή της παραγράφου βλέπε:

- Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Α'**

2. Για τους τρόπους ανάπτυξης της παραγράφου βλέπε:

- Έκφραση-Έκθεση Α' Λυκείου (ανάπτυξη με αναλογία)**

- Έκφραση-Έκθεση Β΄ Λυκείου
(ανάπτυξη με παραδείγματα, με σύγκριση και αντίθεση, με ορισμό, με διαίρεση)
 - Έκφραση-Έκθεση Γ΄ Λυκείου
(συγκεντρωτικά)
3. Για τη συνοχή της παραγράφου βλέπε:
- Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Α΄
 - Έκφραση-Έκθεση Α΄ Λυκείου
 - Έκφραση-Έκθεση Β΄ Λυκείου
(συγκεντρωτικά)

Η' Παράγραφος

1. Στις παρακάτω παραγράφους να σημειώσετε ποιος σκοπός ανταποκρίνεται στις λεπτομέρειές τους.

Α. Πράγματι, η τεχνολογία άλλαξε ριζικά τη ζωή μας. Σημαντικότερη όμως είναι η επίδρασή της στη μορφή και στο περιεχόμενο της εργασίας, εφόσον κάθε τεχνική εφεύρεση αποτελεί πάνω απ' όλα εργαλείο, μέσο δράσης. Με τη χρησιμοποίηση των μηχανών απαλλάχτηκε ο άνθρωπος από τη βαναυσότητα της χειρωνακτικής εργασίας, ενώ παράλληλα αυξήθηκε η παραγωγική ικανότητά του. Με την εξέλιξη που σημειώνεται στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, απαλλάσσεται ο εργαζόμενος και από τον πνευματικό μόχθο. Η εργασία σήμε-

ρα αποδίδει το μεγαλύτερο δυνατό αποτέλεσμα με τη μικρότερη δυνατή προσπάθεια, χάρη στην αυτοματοποίηση των μέσων παραγωγής και την καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας.

- 1. Η σημασία της αυτοματοποίησης**
- 2. Πώς επηρέασε η τεχνολογία το περιεχόμενο της εργασίας**
- 3. Η τεχνολογία και το περιβάλλον**
- 4. Η επίδραση της τεχνολογίας στην οικονομία**
- 5. Τρόποι για την καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας**

B. Αυτόν τον κόσμο το γεμάτο εχθρικότητα και δυσπιστία κληροδοτεί η γενιά των μεγάλων στους νέους. Η νέα γενιά, που αρχίζει τη ζωή της με τη δίψα για μια ειρηνική και ευτυχισμένη ζωή και που εμφορείται από πανανθρώπινα ιδανικά, δεν μπορεί να αποδεχτεί τα πράγματα όπως έχουν. Οι συνθήκες για την αλλαγή του κλίματος είναι ευνοϊκές: το άπλωμα της παιδείας σχεδόν σε όλους, οι απεριόριστες δυνατότητες επικοινωνίας (μέσα μαζικής ενημέρωσης, τουρισμός, κοινές αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις) υποβοηθούν τη γνωριμία των λαών· και όταν γνωρίζει κανείς τον άλλο, καταλαβαίνει πως πιο πολλά είναι εκείνα που τους ενώνουν παρά εκείνα που τους χωρίζουν. Η γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού των άλλων και προ-

παντός η άμεση επαφή με τη σύγχρονη κατάσταση και τις κατακτήσεις τους απομακρύνει εθνικούς εγωισμούς και προκαταλήψεις και συμβάλλει στον αλληλοσεβασμό και στην αλληλοεκτίμηση, που είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για κάθε μορφή συνεργασίας.

- 1. Τα γνωρίσματα των νέων**
- 2. Οι συνθήκες που επικρατούν σήμερα στην κοινωνία**
- 3. Ποιες είναι οι συνθήκες που επιτρέπουν ν' αλλάξει το κλίμα στις σχέσεις ανάμεσα στους λαούς**
- 4. Η σημασία της παιδείας**
- 5. Ο ρόλος των προκαταλήψεων στις σχέσεις των λαών**

Γ. Σε όσες κοινωνίες επικράτησε ο άκρατος ατομικισμός παρατηρή-

θηκε στασιμότητα, παρακμή, εκμετάλλευση, αποδυνάμωση του συνόλου, ηθική κατάπτωση. Ο ατομικισμός ως κοσμοθεωρία αποδίδει απόλυτη αξία στο απομονωμένο άτομο σε αντιπαράθεση με την κοινωνία. Στην καθημερινή ζωή εκφράζεται με συγκεκριμένη συμπεριφορά. Τέτοια άτομα επιδιώκουν με κάθε μέσο την ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος· δε διστάζουν να βλάψουν το σύνολο προκειμένου να επωφεληθούν οι ίδιοι. Η απληστία και η αρπακτικότητα τους δεν έχουν όρια. Ακόμη κι όταν τα πάντα γκρεμίζονται γύρω τους, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τη γενική συμφορά και να αποκομίσουν κέρδη.

1. Τα ηθικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας

- 2. Η απληστία και η αρπακτικότητα**
- 3. Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα σε πολλές κοινωνίες**
- 4. Οι συνέπειες από τον άκρατο ατομικισμό στην κοινωνία**
- 5. Τα αίτια του ατομικισμού**

Δ. Είναι πράγματι πολύ λίγοι εκείνοι που νοιάζονται, και θεωρητικά και έμπρακτα, για την τύχη της χώρας τους, για την ανάπτυξη της δημοκρατίας, για την προάσπιση των ελευθεριών των πολιτών, για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου, γενικότερα για τη μοίρα της ανθρωπότητας και τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζει, όπως είναι ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών, η εκμετάλλευση των αδυνάτων, η πείνα και η αθλιότητα, η καταστροφή του περιβάλλοντος,

**η έξαρση της βίας. Έχει χαθεί ο κα-
θένας στον εαυτό του και στα προ-
βλήματά του και, έχοντας αναγάγει
σε υπέρτατη επιδίωξη την αποφυγή
κάθε ενόχλησης, δεν μπορεί να δει
πού τον οδηγεί ο δρόμος που ακο-
λουθεί και ούτε άλλωστε τον ενδια-
φέρει. Η ανευθυνότητα δεν έχει
προηγούμενο.**

- 1. Η στάση των περισσότερων
ανθρώπων σήμερα απέναντι στα
γενικότερα προβλήματα**
- 2. Τα αποτελέσματα της αδιαφο-
ρίας**
- 3. Πώς συμπεριφέρονται οι νέοι**
- 4. Τα προβλήματα των ανθρώ-
πων της εποχής μας**

**Ε. Υποχρέωση όλων είναι η επα-
γρύπνηση και η συμμετοχή σε προ-
σπάθειες για έξοδο από την αδρά-**

νεια και το τέλμα. Είναι αφέλεια να πιστεύει κανείς ότι μπορούμε να ζούμε ακίνδυνα, χωρίς να χρειαστεί να πληρώσουμε βαρύ τίμημα για την αδιαφορία μας· είναι ακόμη ασύγγνωστη απερισκεψία, όταν τα σημάδια των επερχόμενων κακών πληθαίνουν, να κλείνουμε τα μάτια μας και να επαναπαυόμαστε με την ελπίδα πως μπορεί να συνεχιστεί η καλοπέρασή μας, γιατί κάποιος θα βρεθεί την ύστατη στιγμή να κάνει το θαύμα και να μας σώσει.

- 1. Οι συνέπειες από την αδιαφορία**
- 2. Οι υποχρεώσεις του σωστού πολίτη**
- 3. Η υποχρέωση όλων απέναντι στους επερχόμενους κινδύνους**

2. ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥΣ:
α) Να επισημάνετε το σκοπό τους.
β) Να επισημάνετε ποια επιχειρήματα δεν ανταποκρίνονται στο σκοπό κάθε παραγράφου.

Α. Για να υπάρξει όμως ομόνοια, πρέπει αναμφίβολα να τηρηθούν ορισμένες προϋποθέσεις. Αρχικά η ομόνοια προϋποθέτει μετριάσμο του άκρατου εγωισμού, ανεκτικότητα, ανιδιοτέλεια, πνεύμα αυτόθυσίας. Στις κοινωνίες απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση της ομόνοιας είναι η απονομή δικαιοσύνης, δηλαδή να συμμετέχει ο καθένας στους κόπους ανάλογα με τις δυνάμεις του, να κατανέμονται δίκαια τα αγαθά και να παρέχονται σε όλους ίσες ευκαιρίες για ανάδειξη. Αλλά και η ταύτιση των συμφερόντων αποτελεί μεγάλη συνεκτική

δύναμη σε μια κοινωνία. Χάρη στην ομόνοια έχουμε υπερνίκηση των δυσκολιών, συγκέντρωση των δυνάμεων για τον ίδιο σκοπό, επίτευξη μεγάλων έργων, αντιμετώπιση των κινδύνων και εθνική ενότητα. Γίνεται φανερό ότι χωρίς αυτές τις προϋποθέσεις η ομόνοια δεν είναι απλώς δύσκολο να επιτευχθεί· είναι ακατόρθωτο.

B. Το καλύτερο απόκτημα απ' όλα στη ζωή ενός ανθρώπου είναι ένας φίλος ειλικρινής. Όταν σε μια κρίσιμη καμπή του βίου μελετούμε ή επιχειρούμε κάτι πολύ σοβαρό, έχουμε ανάγκη από έναν καλό-γνωμο σύμβουλο και αυστηρό κριτή, για να συζητήσουμε μαζί του ελεύθερα τα προβλήματά μας. Και αναμφίβολα για τη δημιουργία αυτών των προβλημάτων τη βασική

ευθύνη έχουν η ένταση και το άγχος που καταδυναστεύουν τη ζωή μας. Ο απάνθρωπος τρόπος ζωής στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις οξύνει την κατάσταση και απαιτεί άμεσες λύσεις. Όταν λοιπόν βρισκόμαστε σε δύσκολες στιγμές, χρειαζόμαστε κάποιον να μας ενθαρρύνει ή να μας αποτρέψει. Κι αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος από το φίλο. Θα είναι ο παραστάτης που θα μας βοηθήσει να μην κάνουμε σφάλματα, ο οδηγός στο σωστό δρόμο, ο συνεργός στα καλά έργα. Με την καλόπιστη κριτική θα επισημάνει τις αρετές αλλά και τις αδυναμίες μας και θα ασκήσει αυστηρό έλεγχο, αν σφάλουμε.

Γ. Πέρα από αυτά υπάρχουν και αιτίες έξω από εμάς που διαμορφώνουν ή επιδεινώνουν αυτή τη

συμπεριφορά, την αδιαφορία δηλαδή για την τεκμηρίωση της αλήθειας και την αβασάνιστη συναγωγή συμπερασμάτων. Αναφερόμαστε κυρίως στον τρόπο διαπαιδαγώγησής μας. Οι συνθήκες της οικογενειακής ζωής συχνά δεν αφήνουν περιθώρια για συζήτηση, για έκφραση αντιρρήσεων, δε δίνουν καμιά αφορμή για πρωτοβουλία, για προσωπική έρευνα. Όλα προσφέρονται έτοιμα. Η εκπαίδευση πάλι σε όλες τις βαθμίδες της απόθαρρύνει την προσωπική έρευνα, προσφέρει έτοιμη γνώση, δεν κεντρίζει την αυτενέργεια, την απορία, την αμφιβολία. Η σωστή εκπαίδευση, αντίθετα, κοινωνικοποιεί το άτομο και το βοηθάει να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον. Ο προσωπικός εγωισμός, η πνευματική οκνηρία, η προκατάληψη και

το ατομικό συμφέρον ορθώνουν αξεπέραστα εμπόδια. Τέλος, το κακό έρχεται να το συμπληρώσει ο επηρεασμός που ασκείται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με τις τρομακτικές δυνατότητες που έχουν αποκτήσει στην εποχή μας. Βομβαρδιζόμαστε καθημερινά με μηνύματα, μας παρέχεται πληροφόρηση για το καθετί και εμείς τα «καταναλώνουμε» όλα χωρίς να μπορούμε να προβάλλουμε και την παραμικρή αντίσταση.

3. Να αναπτύξετε κάθε παράγραφο με βάση το σκοπό και τις σχετικές λεπτομέρειες που σας δίνονται.

A. Σκοπός: Τα κριτήρια που έχουν πολλοί για την επιλογή επαγγέλματος

Λεπτομέρειες:

1. κοινωνικό γόητρο
2. οικονομικές απολαβές
3. πίστη πως θα αποκτήσουν υπόσταση και κύρος από το επάγγελμα

Β. Σκοπός: Ποια κριτήρια πρέπει να πάρει υπόψη του ο νέος για την επιλογή επαγγέλματος

Λεπτομέρειες:

1. κλίσεις, ιδιαίτερες ικανότητες
2. προσωπική ικανοποίηση, χαρά από τη δημιουργική εργασία
3. συνεισφορά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου

Γ. Σκοπός: Ποια πρέπει να είναι η στάση του πολίτη απέναντι στα μέσα μαζικής ενημέρωσης

Λεπτομέρειες:

1. επιφυλακτικότητα, κριτική στάση
2. να διαπιστώνει αν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα ή όχι τα δημοσιεύματα του Τύπου ή ό,τι προβάλλει η τηλεόραση
3. να τα υποβάλλει σε προσεκτική βάσανο
4. να διασταυρώνει ό,τι διαβάζει, ακούει ή βλέπει και να εξετάζει τα κίνητρα

Δ. Σκοπός: Οι κίνδυνοι από την άμιλλα

Λεπτομέρειες:

1. ματαιοδοξία, απληστία
2. μετατροπή της σε αθέμιτο ανταγωνισμό
3. φθόνος
4. αντικοινωνική συμπεριφορά – ατομικισμός

4. Να βρείτε τα δομικά στοιχεία των παρακάτω παραγράφων:

Α. Η θεραπευτική λοιπόν κλωνοποίηση ως γεγονός δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται μετά βδελυγμίας. Ωστόσο θα πρέπει να γίνει, όταν θα είναι ώριμη η κατάσταση. Δηλαδή θα πρέπει πρώτα να υπάρξει πρόοδος στην αποκάλυψη των μηχανισμών ρύθμισης και έκφρασης των γονιδίων και ταυτόχρονα να μορφοποιηθεί το κατάλληλο βιοηθικό, δεοντολογικό και νομικό πλαίσιο, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα διολίσθησης από τη θεραπευτική στην αναπαραγωγική κλωνοποίηση. Και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας οι ισχυροί του πλανήτη θα πρέπει να ευαισθητοποιηθούν και στην παγκοσμιοποίηση της πειραματικής

δεοντολογίας όσον αφορά το χειρισμό των γονιδίων.

Στ. Ν. Αλαχιώτης

Β. Τον παιδευτικό ρόλο της οικογένειας συνεχίζει το σχολείο, το οποίο στοχεύει όχι μόνο στην ηθικοπνευματική καλλιέργεια αλλά και στην επαγγελματική κατάρτιση του μαθητή. Οι εκπαιδευτικοί προσφέρουν ένα πλήθος γνώσεων στο μαθητικό κοινό, ενημερώνοντάς το και οξύνοντας την κρίση του. Η ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος εξασφαλίζει τη διάπλαση έντιμων πολιτών με ηθικούς στόχους και ιδανικά. Η δημοκρατικότητα στο χώρο της διδασκαλίας εθίζει το νέο στο πνεύμα του αλληλοσεβασμού, της ελεύθερης σκέψης και έκφρασης και της ανάληψης των υποχρεώσεων με ταυτόχρονη συνει-

**δητοποίηση των δικαιωμάτων.
Άλλωστε, το σχολείο αποτελεί μια μικρή κοινωνία, όπου το άτομο μαθαίνει να πειθαρχεί, να συνεργάζεται και να διεκδικεί και προετοιμάζεται για την ομαλή ένταξή του στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Ο εκπαιδευόμενος λοιπόν εμπλουτίζει τις γνώσεις του, ηθικοποιείται και κοινωνικοποιείται μέσα στο θεσμοθετημένο φορέα της παιδείας.**

A. Τότσικας

Γ. Η δημοκρατία δεν είναι πανάκεια. Δεν μπορεί να οργανώσει τα πάντα· δεν έχει η ίδια επίγνωση των ορίων της. Όσο ιερόσυλη κι αν είναι μια τέτοια διαπίστωση, πρέπει να διατυπωθεί και να αντιμετωπιστεί. Όπως εφαρμόζεται σήμερα η δημοκρατία, δεν είναι κατάλληλη για τα καθήκοντα που επιβάλλονται

στην ανθρωπότητα. Η πολυπλοκότητα και η τεχνική φύση πολλών από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε δεν επιτρέπει στους εκλεγμένους αντιπροσώπους του λαού να λαμβάνουν τις ορθές αποφάσεις στον κατάλληλο χρόνο. Ελάχιστοι πολιτικοί έχουν επαρκή επίγνωση της παγκόσμιας φύσης των προβλημάτων καθώς και των αμοιβαίων επιδράσεών τους. Η συζήτηση για τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα γίνεται στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση παρά στο Κοινοβούλιο. Η πολιτική δραστηριότητα εστιάζεται στο χρονικό ορίζοντα των εκλογών, ενώ ο κομματικός ανταγωνισμός και η αντιπαλότητα εξασθενίζουν τη δημοκρατία, που υποτίθεται ότι υπηρετούν.

(από εφημερίδα)

5. Οι παράγραφοι που ακολουθούν δεν έχουν θεματική περίοδο. Να βάλετε εσείς μία, αφού μελετήσετε καλά τα σχόλια.

A.

.....

.....

.....

Όλο και περισσότερο, από δω κι εμπρός, ο διδάσκων θα κρίνεται, ο ηγέτης θα ελέγχεται, ο γονιός θα πρέπει να δείχνεται άξιος της απόστολής του. Η αντίληψη πως έτσι και κατόρθωσες να «φτάσεις» δεν έχεις πια για τίποτα να νοιαστείς, ανήκει στην ιστορία. Ανατέλλει μια εποχή όπου ο κάθε ενδιαφερόμενος θα ξέρει πως το δύσκολο δεν είναι ν' ανέβεις, αλλά να σταθείς.

Πως η πολιτεία σου και μόνη θα σε στηρίζει, όχι ο τίτλος.

B.

.....
.....
.....

Για παράδειγμα, το παιδί που οι γονείς του περιτριγυρίζονται από βιβλία και αγαπούν το διάβασμα ή κάνουν οι ίδιοι εργασίες με τα χέρια τους και αυτό τους ενθουσιάζει, το πιθανότερο είναι να μάθει να χαίρεται με τις ίδιες εργασίες. Συγκρίνετε αυτό το παιδί με εκείνο του οποίου οι γονείς πιστεύουν ότι το παιδί τους πρέπει να διαβάζει ή πρέπει να κάνει εργασίες με τα χέρια του, αλλά οι ίδιοι δεν κάνουν τίποτε από αυτά. Σ' αυτήν την περίπτωση το παιδί μάλλον δε θα ενθουσιάζεται

κάνοντας αυτές τις εργασίες. Ένα παράδειγμα μπορεί να είναι γονείς που πιέζουν το παιδί τους να μάθει μουσική, γιατί μπορεί να του χρειαστεί και όχι γιατί αρέσει σε όλη την οικογένεια.

6. Να γράψεις δύο σύντομα κείμενα σχετικά με τις πενθήμερες εκδρομές των μαθητών της Γ΄ τάξης. Στο πρώτο να καταγράψεις τις απόψεις κάποιου ο οποίος διαφωνεί με αυτές και στο δεύτερο τις απόψεις ενός θερμού υποστηρικτή των πενθήμερων εκδρομών. Από τις λέξεις που σου δίνονται να χρησιμοποιήσεις τις πιο κατάλληλες για κάθε κείμενο.

**χουλιγκανισμός
καταναλωτισμός
υπερβολές**

**αναμνήσεις
φιλία
δεσμοί**

**συγκρούσεις
εξαχρείωση
ξεφάντωμα
κραιπάλη**

**όνειρο
ξεγνοιασιά
διασκέδαση
γνωριμίες
ξενάγηση
γνώσεις
εμπειρίες**

7. Να βρείτε σε ποια επιχειρήματα υπάρχει λογική σχέση αιτίας – αποτελέσματος και σε ποια όχι.

α. Το κοινωνικό σύνολο έχει ανάγκη από ευταξία γιατί χάρη σ' αυτήν:

- 1. εξασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία του**
- 2. συντονίζονται οι δραστηριότητες όλων**
- 3. τα άτομα κατευθύνονται με επιτυχία προς τους στόχους που έχει θέσει η οργανωμένη κοινωνία**
- 4. αποφεύγεται η ηθική κατάπτωση**
- 5. περιορίζονται και χαλιναγωγούνται πάθη και αδυναμίες**

**β. Το καθήκον
και η προσή-
λωση σ' αυτό:**

- 1. περιορίζει αλλά και διευρύνει την ύπαρξή μας**
- 2. μας κάνει περισσότερο ρεαλιστές**
- 3. πλουτίζει τις γνώσεις και τις εμπειρίες μας**
- 4. θέτει περιορισμούς στις φυσικές ορμές,
στον εγωισμό και στην απληστία μας**
- 5. δίνει στη ζωή μας ανώτερο περιεχόμενο και υψηλό νόημα**
- 6. μας προφυλάσσει από επιζήμιες συνέπειες**

**γ. Τα ιδανικά,
τα υψηλά ιδεώ-
δη έχουν μεγά-
λη σημασία,
γιατί:**

**δ. Με την
προνοητικότητα
ο άνθρωπος:**

- 1. ωθούν σε δημιουργική δράση**
 - 2. η ζωή με αυτά αποκτά περιεχό-
μενο**
 - 3. χάρη σ' αυτά οι λαοί επιβιών-
ουν και οδηγούνται σε ανώτερα
επίπεδα πολιτισμού**
 - 4. εξυπηρετούν τις προσωπικές
επιδιώξεις**
 - 5. συμβάλλουν στην αξιοποίηση
των ικανοτήτων του ατόμου**
-
- 1. αποφεύγει σφάλματα και δε φτά-
νει στη δυσάρεστη θέση να μετα-
νοήσει**

**ε. Με το
διάλογο:**

- 2. δεν εκθέτει τον εαυτό του σε κινδύνους**
 - 3. εξευγενίζει το χαρακτήρα του**
 - 4. προβλέπει τις πιθανές δυσκολίες και αποκτά
έγκαιρα τα απαραίτητα εφόδια**
 - 5. γίνεται περισσότερο ηθικός**
- 1. γίνεται ανταλλαγή γνώμων και επισημαίνονται οι δυσχέρειες στη λύση κάποιου προβλήματος**
 - 2. ανυψώνεται το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων**
 - 3. αναγκαζόμαστε να ελέγχουμε**

στ. Όταν το άτομο βρίσκει τη δύναμη να αυτοπεριοριστεί, τότε:

διαρκώς τις διάφορες απόψεις και φτάνουμε στη ζητούμενη λύση
4. ευνοούνται η προπαγάνδα, η παραπλάνηση και η εξαπάτηση

1. ζει την πιο υψηλή και την πιο δυνατή τελείωσή του

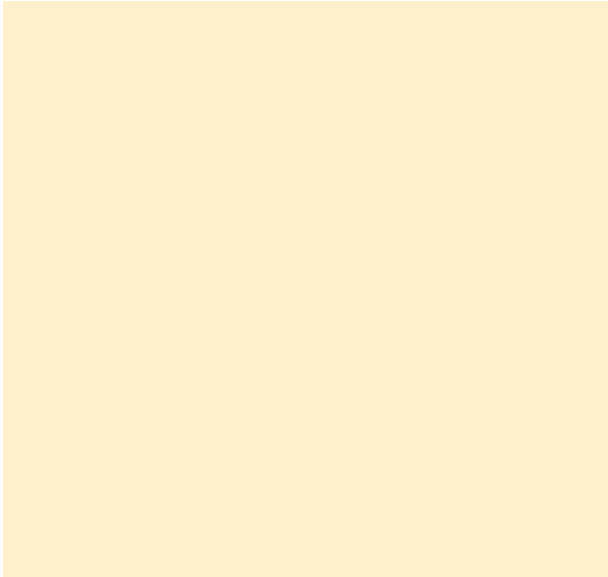
2. αναπτύσσει ορισμένες ηθικές ιδιότητες,

την ειλικρίνεια, την τιμιότητα, τη μετριοπάθεια,

την ανεκτικότητα, την ανθρωπιά

3. μαθαίνει

ν' αγαπά τη φύση και να εκτιμά

-
- την προσφορά της
4. αγαπά το διάλογο και αποφεύγει τη βία
 5. διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες και πλουτίζει τις εμπειρίες του

8. Να επισημάνετε τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις των περιόδων του παρακάτω κειμένου:

Το πρόβλημα της ψυχαγωγίας

Όλοι, ασφαλώς, συμφωνούν ότι η ψυχαγωγία αποτελεί ανάγκη του ανθρώπου. Αυτό τουλάχιστον έχει καταδείξει η ιστορική εμπειρία. Όμως, για τη μελέτη του προβλήματος είναι απαραίτητη η σύνδεσή του με την εργασία και τον ελεύθερο χρόνο στη συνέχεια. Όποια άλλη αντιμετώπιση του προβλήματος έξω και πέρα από τις δύο αυτές παραμέτρους μάς οδηγεί σε λαθεμένη ερμηνεία. Και τούτο γιατί, αφού η εργασία έχει πάψει, στις περισσότερες περιπτώσεις, να είναι χαρά και δημιουργία, αφού -κατά βάση- η σύγχρονη αυτοματοποίηση

και τυποποίηση, παρά την πρόοδο της τεχνικής, λειτουργούν αλλοτριωτικά, μοιραίο είναι η ψυχοσωματική κόπωση να αμβλύνει τη διάθεση του ανθρώπου. Κι αφού η ψυχαγωγία ως δραστηριότητα προϋποθέτει τη διάθεση, είναι ευνόητο πως δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική ψυχαγωγία χωρίς αυτή.

Το γεγονός, εξάλλου, ότι ο σύγχρονος άνθρωπος πιεζόμενος από ένα πλέγμα αναγκών, που ολοένα διευρύνεται, εξαναγκάζεται να καταφεύγει στην «υπερεργασία» (υπερωρίες, δεύτερη ή και τρίτη πολλές φορές απασχόληση), καθιστά φανερό ότι και ο ελεύθερος χρόνος του περιορίζεται και η διάθεσή του λιγοστεύει. (Βέβαια, ο ελεύθερος χρόνος για τον άνεργο ή, πολύ περισσότερο, τον άεργο παίρνει άλλες διαστάσεις). Θα ήταν, όμως, απλοϊκό

να δεχτούμε ότι μόνον η εργασία και η έλλειψη ελεύθερου χρόνου συνθλίβουν το σημερινό άνθρωπο των μεγαλουπόλεων. Υπάρχουν και άλλα προβλήματα, όπως οι ανταγωνιστικές επαγγελματικές και κοινωνικές σχέσεις, η σύγχρονη δόμηση, οι συγκοινωνίες, η ρύπανση του περιβάλλοντος, η δυσάρεστη -τις περισσότερες φορές- πληροφόρηση που συντείνουν σ' αυτό.

Προσεγγίζοντας, λοιπόν, μ' αυτόν τον τρόπο το ζήτημα, κατανοούμε την παθητικοποίηση του σύγχρονου ανθρώπου, την καταφυγή του στην ψυχαγωγία της τηλεόρασης, που είναι, σ' ένα μεγάλο βαθμό, παθητική ψυχαγωγία. Βέβαια, το αν και πώς θα εκμεταλλευτεί τον ελεύθερο χρόνο ο άνθρωπος, το αν θα τον εκμεταλλευτεί δημιουργικά, δεν εξαρτάται μόνο από την

«ποσότητα» του ελεύθερου χρόνου, αλλά και από τα πρότυπα ζωής που έχει υιοθετήσει. Εν άλλους λόγους, είναι και θέμα παιδείας, κάτι που ασφαλώς συναρτάται και με την κοινωνική θέση του καθενός και, σε τελευταία ανάλυση, με τις οικονομικές του δυνατότητες.

Η έλλειψη διάθεσης που αναφέρθηκε πριν, η κατάφυγή στην παθητική ψυχαγωγία, δεν είναι ένα φαινόμενο αποκλειστικά ατομικό-ψυχολογικό, που έχει έστω κοινωνικές αιτίες. Δεν αφορά τη ζωή και την ψυχική υπόσταση του ατόμου μόνο, δεν αφορά την ποιότητα της ζωής του (και η ψυχαγωγία, οι δυνατότητες για ψυχαγωγία, και η ποιότητά της, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα ζωής του ατόμου και της κοινωνίας), αλλά έχει και ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές

προεκτάσεις. Και τούτο γιατί η ψυχαγωγία δεν υπάρχει σαν αυτόνομο ψυχαγωγικό αγαθό. Γιατί τα ψυχαγωγικά αγαθά είναι ταυτόχρονα και πολιτιστικά και -γιατί όχι;- και κοινωνικά. Μία ψυχαγωγία που αντί να αφυπνίζει οδηγεί στο λήθαργο, σίγουρα μεταβάλλεται σε παράγοντα που εμποδίζει την κοινωνική μετεξέλιξη και την πρόοδο, μεταβάλλεται σε ανασταλτικό στοιχείο.

Όμως, μια και η ψυχαγωγία είναι, τις περισσότερες φορές, συνειδητή ενέργεια και επιλογή, καθίσταται αναγκαίο να προσδιορίσουμε τι επιδιώκουμε με αυτήν. Επιδιώκουμε την εκτόνωση; Επιδιώκουμε την αναπλήρωση των δυνάμεων που χάνουμε κατά την εργασία ή η ψυχαγωγία είναι κάτι περισσότερο;

Είναι αναγκαίο να ξεκαθαρίσουμε εξ αρχής, σε σχέση με τον

παραπάνω τριπλό προβληματισμό, ότι η επιδίωξη της εκτόνωσης δεν είναι κάτι το αρνητικό. Θα έλεγε κανείς μάλιστα ότι είναι εντελώς φυσικό. Άλλωστε και η λέξη διασκέδαση, που κατ' εξοχήν ταιριάζει σ' αυτές τις περιπτώσεις (προέρχεται από το αρχαίο ρήμα διασκεδάννυμι που σημαίνει διασκορπίζω), αυτό ακριβώς σημαίνει. Απομάκρυνση, έστω και πρόσκαιρη, των προβλημάτων της ζωής από το συνειδητό, απαλλαγή από το βάρος τους. Ως προς την αντίληψη, επίσης, που δέχεται ότι η ψυχαγωγία οδηγεί στην αναπλήρωση των χαμένων κατά την εργασία δυνάμεων, πέρα από το ότι -κατ' αρχάς- στεγανοποιεί την εργασία και την ψυχαγωγία, τα θεωρεί δηλαδή στοιχεία που λειτουργούν ανεξάρτητα, πέρα από το ότι, επίσης, ουσιαστικά παραβλέπει

την αναπόφευκτη βιολογική φθορά του ανθρώπου από την εργασία - και την ηλικία- οδηγεί σε αποπροσανατολισμό των εργαζομένων. Και για να γίνει αυτό πιο σαφές: Μια τέτοια αντίληψη οδηγεί τους εργαζόμενους σε μία παθητική κατάσταση, στο να προσδοκούν δηλαδή τη λύση του προβλήματος της κόπωσης που γεννά η εργασία μέσα από την ψυχαγωγία και να μην ενδιαφέρονται για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας.

Πέρα όμως απ' αυτά, πρέπει να θεωρήσουμε ότι αν η ψυχαγωγία είναι «συντηρητική», με την έννοια ότι βοηθάει τον άνθρωπο να ανανεώνεται, από την ψυχαγωγία αναμένουμε -ασφαλώς όχι όλοι οι άνθρωποι- κάτι περισσότερο. Πνευματική δηλαδή καλλιέργεια, ψυχική ανύψωση, ανάπτυξη της ευαισθησίας

μας. Άλλωστε η ψυχαγωγία, ως αγωγή της ψυχής θεωρούμενη, αυτό ακριβώς σημαίνει. Όμως η ψυχαγωγία που συντείνει σ' αυτά (μουσική, θέατρο, χορός, βιβλίο, κινηματογράφος) προϋποθέτει μια ευαισθησία, κάποια έφεση, είναι θέμα προπαιδείας, όπως αναφέρθηκε και πριν. Το βέβαιο πάντως είναι ότι η ποιοτική ψυχαγωγία αποτελεί «τροφή» του πνεύματος και τρυφή της ψυχής, οδηγεί στην πλήρωση του ανθρώπου, στην ισορροπία, που είναι ένα από τα ζητούμενα του σύγχρονου ανθρωπισμού.

**Αθ. Κιτσάκης,
Προβλήματα της εποχής μας**

9. Να εξηγήσετε πώς συνδέονται οι παράγραφοι μεταξύ τους και πώς συνδέονται οι περίοδοι λόγου στη δεύτερη παράγραφο.

Το τέλος της δεύτερης χιλιετίας – παρ’ όλο που είναι ορόσημο αυθαίρετο– βρίσκει τη Γη και τους κατοίκους της απειλούμενους από μια ανάπτυξη χωρίς μέτρο· που μήτε το φυσικό περιβάλλον σέβεται, αλλά και τις πραγματικές ανάγκες του ανθρώπου αλλοιώνει. Αν ληφθεί υπ’ όψιν ότι, κατά την ίδια περίοδο, μεγάλες είναι οι κατακτήσεις της επιστήμης και ότι η πρόοδος της τεχνολογίας είναι ικανή να απαλλάξει το ανθρώπινο είδος από πολλά προβλήματα, η κατάληξη αυτή των πραγμάτων έχει δυσδιάκριτες ερμηνείες.

Είναι αναμφισβήτητο ότι οι αντιλήψεις ή οι πρακτικές που οδήγησαν σ' αυτόν τον τύπο αναπτύξεως είναι βαθύτατα ριζωμένες στον σύγχρονο πολιτισμό. Κάποιες από τις αντιλήψεις αυτές, πιθανόν, ανακλούν στο βιολογικό μας παρελθόν: Ότι η φύση υπάρχει για να εξυπηρετεί τις ανθρώπινες ανάγκες και ότι με τα άλλα είδη ζώων ευρισκόμαστε εξ ανάγκης σε εμπόλεμη κατάσταση. Άλλες υποδηλώνουν μια εκπλήσσοσα αφέλεια, που οφείλεται ίσως στην γεωκεντρική αντίληψη για τον κόσμο –που εδέσποζε επί αιώνες– και στην άγνοια: Η πίστη για το ανεξάντλητο, για παράδειγμα, των ενεργειακών πηγών της Γης και τις απέραντες δυνατότητες των φυσικών πόρων. Άλλες, τέλος, από τις πρακτικές και αντιλήψεις της αναπτύξεως είναι,

ασφαλώς, συνέπειες ενός κοινωνικού συστήματος που οι ιστορικοί ονόμασαν καπιταλιστικό· και που, ως προς τον σεβασμό του περιβάλλοντος τουλάχιστον, απεδείχθη ότι δεν διέφερε πολύ από το σύστημα που, οι ιστορικοί και πάλι, ονόμασαν σοσιαλιστικό.

Ασφαλώς, πολλές από τις γνώσεις ή τα προβλήματα που αναφέρονται στο περιβάλλον έχουν πρόσφατα μόνον και με πολλά κενά κατανοηθεί από την επιστήμη. Η πολυπλοκότητα, για παράδειγμα, και ο ρόλος των οικοσυστημάτων ή οι χημικές διεργασίες στην ατμόσφαιρα. Έτσι, δεν υπήρχε ίσως ο χρόνος να αφομοιωθούν οι πληροφορίες και να καταστεί συνείδηση η πραγματικότητα της απειλής.

Όποιες και αν είναι πάντως οι αιτίες γι' αυτήν την αλόγιστη στάση,

ούτε η έκταση, ούτε οι συνέπειες της καταστροφής μπορούν να αμφισβητηθούν. Αποτελούν, άλλωστε, καθημερινή πια εμπειρία για τον άνθρωπο, είτε στις μεγάλες πόλεις ασφυκτιά είτε στη θάλασσα ή τη φύση αναζητά τη διέξοδο. Πολλοί, ασφαλώς, δεν συμμερίζονται την απαισιοδοξία ως προς τα περιθώρια που υπάρχουν να αποφευχθεί το χειρότερο· και υπολογίζουν ότι η τεχνολογία, που δίκαια βρίσκεται στο επίκεντρο των επικρίσεων, θα αποτελέσει και τον κύριο μοχλό για την αναστροφή της πορείας.

Το πρόβλημα είναι ότι η αναστροφή αυτή προϋποθέτει τολμηρές αποφάσεις, παγκόσμια συνεργασία και ατομική υπευθυνότητα. Ακόμη περισσότερο, προϋποθέτει αλλαγή νοοτροπίας και αξιών.

«Χρειάζεται να καταλάβουμε», γράφει ο Α. Βεργανελάκης, «ότι η ανθρωπότητα μπήκε σε μια εντελώς νέα εποχή, για την οποία το παρελθόν δεν μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα. Τα τελευταία σαράντα χρόνια ο άνθρωπος άρχισε να αλληλεπιδρά με τη φύση και με καινούργια μέσα και τρόπους. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων είναι ένα συλλογικό έργο, που επιβάλλεται να γίνεται σε τοπική, εθνική και διεθνή κλίμακα».

Και εδώ έγκειται η δυσκολία. Διότι ο χάρτης του πλανήτη αποκαλύπτει μια τεράστια ποικιλία κρατών και εθνοτήτων, ένα ευρύτατο φάσμα πολιτικών συστημάτων, βιοτικού επιπέδου και βαθμού παιδείας. Το περιβάλλον της Γης αλλού θίγεται από ισχυρά συμφέροντα, κάποιες φορές από γνήσια α-

νάγκη και κάποτε από άγνοια ή αναισθησία. Ενώ δε τα βιομηχανικά κράτη χρεώνονται από βουλιμία ενεργειακή και διεκδικούν τη μερίδα του λέοντος σε κάθε μορφή ρύπανσης, τα λεγόμενα «υπό ανάπτυξιν» κράτη σύρονται ή επιθυμούν την ίδια ταυτότητα προόδου. Το δε «σύνδρομο των συνόρων» είναι πάντοτε μια γραμμή ψυχολογικής αυτοάμυνας για τον άνθρωπο: Έξω από τη δική του περιοχή ή ιδιοκτησία, η καταστροφή δεν τον αφορά. Αυταπάτη βαθύτατη, αφού ένα πουρηνικό ατύχημα, η ρύπανση των υδάτων ή η καταστροφή του όζοντος δύσκολα αναγνωρίζουν εθνικά και ατομικά σύνορα.

**Γ. Γραμματικάκης,
Η κόμη της Βερενίκης
(Στο κείμενο κρατήθηκε η ορθογραφία
και η στίξη του συγγραφέα)**

10. Αναπτύξτε με την πιο κατάλληλη, κατά την άποψή σας, μέθοδο τις εξής θεματικές περιόδους:

- 1. Η υπερβολική παρακολούθηση της τηλεόρασης κάνει τους ανθρώπους εξαρτημένους.**
- 2. Είναι αλήθεια ότι πολλές από τις ανάγκες του ανθρώπου δεν είναι πραγματικές, αλλά δημιουργούνται από τη διαφήμιση.**
- 3. Οι σημερινοί νέοι, σε αντίθεση με την προηγούμενη γενιά, δεν είναι πια επιρρεπείς σε οποιαδήποτε μορφή στενοκέφαλου εθνικισμού.**
- 4. Ενώ κάποτε η οικογένεια ήταν αυ-τή που έδινε την «ταυτότητα» στο παιδί, σήμερα η συμβολική μορφή του «πατέρα – εξουσία» έχει ανεπανόρθωτα ξεθωριάσει.**
- 5. Με τον όρο επάγγελμα εννοούμε την ειδική εργασία με την οποία α-**

σχολεύεται κάποιος, για να αποκτήσει τα αναγκαία για τη ζωή.

6. Ο άνθρωπος πρέπει να αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο τρόπο τον ελεύθερο χρόνο του.

7. Ο πνευματικός άνθρωπος δεν μπορεί να είναι φανατικός.

8. Η επίσημη βία γεννά την «ανεπίσημη» αντίδραση, γι' αυτό και επινοήθηκε η διάκριση ανάμεσα στη νόμιμη και στην παράνομη βία.

9. Μια βασική προϋπόθεση για την πετυχημένη έκβαση ενός διαλόγου είναι οι συζητητές να επιδιώκουν την εύρεση της αλήθειας και όχι την επιβολή των προσωπικών τους απόψεων.

10. Η δημοκρατία δεν είναι μόνο πολίτευμα και τρόπος διακυβέρνησης· είναι νοοτροπία και τρόπος ζωής.

11.α) Να εξηγήσετε πώς συνδέονται μεταξύ τους οι παράγραφοι του κειμένου και πώς οι περίοδοι στην πρώτη παράγραφο.

β) Να βάλετε πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο.

γ) Να ξαναγράψετε την τέταρτη παράγραφο με πιο αιχμηρό ύφος.

δ) Να ξαναγράψετε την τελευταία παράγραφο διατυπώνοντας αισιόδοξη άποψη για το θέμα.

Αμαρτήματα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Δύο είναι, κατά τη γνώμη μου, τα αμαρτήματα των Μ.Μ.Ε. Το πρώτο έχει σχέση με την ίδια την υπόστασή τους και το δεύτερο με τους ανθρώπους που βρίσκονται πίσω απ' αυτά. Υποτίθεται πως, ως μέσα

μαζικής πληροφόρησης, πρέπει, δεοντολογικά, να δίνουν στους ακροατές ή θεατές τους μια σωστή πληροφόρηση. Τέτοια πληροφόρηση, για πολλούς λόγους, δεν μπορούν να δώσουν. Όσα συμβαίνουν στον κόσμο είναι πολυεδρικά και πολυσήμαντα. Τα Μ.Μ.Ε. είναι αδύνατον να δουν τα πράγματα απ' όλες τους τις μεριές. Εμποδίζονται από την ταχύτητα των γεγονότων και το κυνήγι της επικαιρότητας. Τρέχουν να προλάβουν· να νικήσουν, αν είναι δυνατόν, το χρόνο. Για να αγγίξουμε όμως την αλήθεια, πρέπει να σταθούμε. Με τη στάση μπορούμε να αποστασιοποιηθούμε από τα γεγονότα και να τα εξετάσουμε από περισσότερες πλευρές. Όταν είμαστε στο ποτάμι, δεν μπορούμε να δούμε πού πηγαίνει και τι κουβαλά και από πού το κουβαλά.

Εκείνο που αισθανόμαστε είναι η δίνη που μας παρασύρει και τίποτε άλλο. Αυτή η δίνη μεταποιείται σε συναισθηματική φόρτιση, μια φόρτιση που μας οδηγεί σε χειρονομίες και κραυγαλέους λόγους κενούς. Τέτοιοι λόγοι μένουν συνήθως στην επιφάνεια και αντιστρατεύονται την ουσία.

Χειρότερα γίνονται τα πράγματα με την τηλεόραση. Η εικόνα και το χρώμα μάς θαμπώνουν και θολώνουν την ευθυκρισία μας. Μειώνουν ή μεγεθύνουν τα γεγονότα. Αποκρύπτουν λεπτομέρειες αλλά και υπερτονίζουν άλλες. Είναι φευγαλέα και δε μας αφήνουν περιθώρια να εμβαθύνουμε. Μένουμε πάντα με την πρώτη εντύπωση.

Άλλο μειονέκτημα των Μ.Μ.Ε. είναι η χειμαρρώδης ροή των πληροφοριών. Βομβαρδιζόμαστε

κυριολεκτικά με πληροφορίες, όχι μόνον τοπικού αλλά και παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Αυτή η πληθώρα πληροφοριών ταραάζει την ατομική αλλά και την εθνική μας ισορροπία. Είναι αδύνατον πια ο άνθρωπος να μπορέσει να χωνέψει όλο αυτό το υλικό, δίχως να χάσει, ως ένα βαθμό, αυτή την ισορροπία. Από την άλλη, η ιδιαιτερότητα του εθνικού πολιτισμού κινδυνεύει να εξαφανισθεί και η παράδοση να απεμποληθεί. Όσο και να θέλουμε να κρατήσουμε τις παραδόσεις μας, ο κραδασμός που υφιστάμεθα από την εισβολή αλλοτρίων τρόπων ζωής – παραμορφωτικών τις πιο πολλές φορές – είναι τόσο μεγάλος, που στο τέλος η παράδοση εξασθενίζει και δεν είναι ικανή να θρέψει το καινούριο. Ο παραδοσιακός συγκρητισμός των πολιτισμών είχε πίστωση

χρόνου. Το αλλότριο ενσωματωνότανε φυσιολογικά στο γηγενές και η εξέλιξη ήταν σχεδόν ομαλή.

Τα πιο πάνω αρνητικά στοιχεία είναι σύμφυτα με την ίδια τη φύση των Μ.Μ.Ε. Το δεύτερο αμάρτημα έχει σχέση με όσους εμπλέκονται σ' αυτά. Πίσω από το μικρόφωνο ή την τηλεοπτική κάμερα δε στέκονται, κατά κανόνα, ολοκληρωμένοι άνθρωποι, οι οποίοι νιώθουν την ευθύνη που έχουν απέναντι στην κοινωνία, στους θεσμούς της και την ιστορία της. Ελλοχεύει πάντοτε ο κίνδυνος, χάριν της ακροαματικότητας και της δικής τους προβολής, να διολισθήσουν στο λαϊκισμό. Ο λαϊκισμός, τελικά, είναι το ήθος των Μ.Μ.Ε. Από τη στιγμή που αυτά επιδιώκουν, πάση θυσία, ακροαματικότητα και θεαματικότητα, είναι επόμενο να κολακεύουν το φτηνό

γούστο του ακροατή ή θεατή. Από καλοί γίνονται κακοί παιδαγωγοί του λαού. Δεν κατεβαίνουν στο λαό για να τον ανεβάσουν, αλλά υποβαθμίζουν και το λαό και τους εαυτούς τους.

Ας πάρουμε το παράδειγμα της γλώσσας. Ο Σολωμός έλεγε πως πρέπει να κατεβούμε στο λαό, αλλά, από 'κει και πέρα, να υψωθούμε κάθετα. Έτσι, και εμείς οι ίδιοι, χωρίς να απομακρυνόμαστε από τις ρίζες μας, ανεβαίνουμε ψηλότερα στην πνευματική κλίμακα και το λαό βοηθούμε ν' ανέβει. Τι γίνεται με τη γλώσσα των Μ.Μ.Ε.; Γεμάτη από σολοικισμούς και ασυνταξίες, από περιθωριακές φράσεις και ξενικές εκφράσεις. Θα ήταν άστοχη αυτή η παρένθεση, αν η επίδραση των Μ.Μ.Ε. στο γλωσσικό αισθητήριο του λαού, και γενικά στην εξέλιξη

της γλώσσας, ήταν περιορισμένη. Δυστυχώς όμως τα Μ.Μ.Ε. υποκατέστησαν σχεδόν όλα τα παραδοσιακά σχολεία και πήραν τη γλωσσική παιδεία (ίσως και όλη την παιδεία) στα χέρια τους. Η επίδραση του σχολείου, όσες προσπάθειες κι αν καταβάλει κι όσες μεθοδολογίες κι αν εφεύρει, είναι περιορισμένη. Ούτε το οικογενειακό περιβάλλον επιδρά όσο άλλοτε. Ούτε γιαγιά υπάρχει με τα παραμύθια της ούτε παππούς. Έτσι, η ανέκαθεν κληροδοτούμενη κουλτούρα (η γλώσσα είναι η σημαντικότερή της μορφή) ξέφυγε από τα χέρια των παραδοσιακών φορέων της. Τα Μ.Μ.Ε. έγιναν τα σημαντικότερα πια σχολεία και το πιο αποτελεσματικό.

Μια κι έτσι έχουν τα πράγματα, οι άνθρωποι που δουλεύουν στα Μ.Μ.Ε. πρέπει να είναι επαρκείς

από κάθε άποψη. Επαρκείς στη γνώση τού αντικειμένου τους, επαρκείς στη γενική τους συγκρότηση και, προπάντων, άνθρωποι με ήθος. Απαιτούμε από τους δασκάλους καλή κατάρτιση και ήθος. Γιατί δεν πρέπει να απαιτούμε το ίδιο και από εκείνους που δουλεύουν στα Μ.Μ.Ε., εφόσον, όπως είπα, και αυτοί εκτελούν έργο δασκάλου; Κι αν μιλούμε για λειτούργημα για τις καθιερωμένες μορφές παιδείας, γιατί να μη μιλούμε και για τον τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση; Όμως, το λειτούργημα συνεπάγεται και ορισμένες υποχρεώσεις. Αν όσοι εργάζονται στα Μ.Μ.Ε. δεν είναι ολοκληρωμένες προσωπικότητες, τιμίες και υπεύθυνες, πώς θα παραγάγουν έργο τίμιο και υπεύθυνο;

Ίσως νομισθεί ότι απαιτείται ηθικοποίηση των Μ.Μ.Ε. και κατευ-

θυντήρια γραμμή δοσμένη άνωθεν. Η δικτατορία είναι πάντοτε κατάστροφική. Μεταβάλλει την κοινωνία σε ομοιογενή μάζα, που την απαρτίζουν άτομα χωρίς δική τους βούληση. Η πλύση εγκεφάλου τραυματίζει ανεπανόρθωτα την προσωπικότητα του ανθρώπου. Όμως, η δικτατορία είναι δίμορφη. Δεν είναι μονάχα εκείνη που επιβάλλεται άνωθεν. Δικτατορία είναι, σε τελική ανάλυση, και η ασυδοσία και η ανευθυνότητα και ο λαϊκισμός. Η πρώτη είναι εμφανής και μπορεί ο καθένας να κονταροχτυπηθεί μαζί της. Η δεύτερη υφέρπει και ο αγώνας εναντίον της μπορεί να εκληφθεί ως συντηρητισμός και σκοταδισμός. Ο μεγαλύτερος εχθρός της δημοκρατίας είναι η κακώς λειτουργούσα δημοκρατία. Κι αν τα Μ.Μ.Ε. θεωρούνται ασπίδα της δημοκρα-

τίας, μπορεί κάλλιστα να θεωρηθούν και προαγωγοί της δικτατορίας. Το θέμα είναι λεπτό και πολύ επικίνδυνο. Χρειάζεται ικανότητα ισορροπιστή, για να κρατηθούν όσοι εργάζονται στα Μ.Μ.Ε. όρθιοι σε τεντωμένο σχοινί. Όταν μάλιστα, εκτός από τη δική τους αδυναμία, ελλοχεύει η σαγήνη του κέρδους και διακυβεύονται τεράστια οικονομικά συμφέροντα.

Εύκολες λύσεις για τη σωστή λειτουργία των Μ.Μ.Ε. δεν υπάρχουν. Μπορεί, φυσικά, να λέμε πως πρέπει ο πολίτης να θωρακιστεί με τη σωστή παιδεία, έτσι που να αντέχει στα τυχόν δηλητηριώδη βέλη των Μ.Μ.Ε. Όμως, ο πολίτης διαμορφώνεται, εξ απαλών ονύχων, απ' αυτά. Το παιχνίδι είναι χαμένο από την αρχή. Ίσως ίσως κάποια απότελέσματα να φέρουν οι

συντονισμένες προσπάθειες των πνευματικών και πολιτικών ανθρώπων, που πρέπει να κινηθούν προς δυο κατευθύνσεις: στη διαφώτιση του κοινού και στην επάνδρωση των Μ.Μ.Ε. Προσπάθειες και οι δυο πολύ δύσκολες σε μια κοινωνία που καταναλώνει άπληστα κάθε είδος προσφερόμενο. Και ό,τι προσφέρεται από τα Μ.Μ.Ε. είναι κατ'εξοχήν καταναλώσιμο και όσο πιο εύπεπτο και φανταχτερό είναι, τόσο πιο εύκολα γίνεται αποδεκτό. Οι καιροί για όλο τον κόσμο, και ιδιαίτερα για τον τόπο μας, είναι πολύ δύσκολοι.

**Κυριάκος Πλησής
(από περιοδικό)**

**Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας
(1906-1994).**

Το εργαστήρι, 1960.

Λάδι σε μουσαμά (130εκ. X 162εκ.)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

ΣΤ' Από τη σύνταξη των λέξεων.....5

Ζ' Στίξη.....57

Η' Παράγραφος.....89

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

